

Kovo devynioliktosios Druskininkų bliuzas

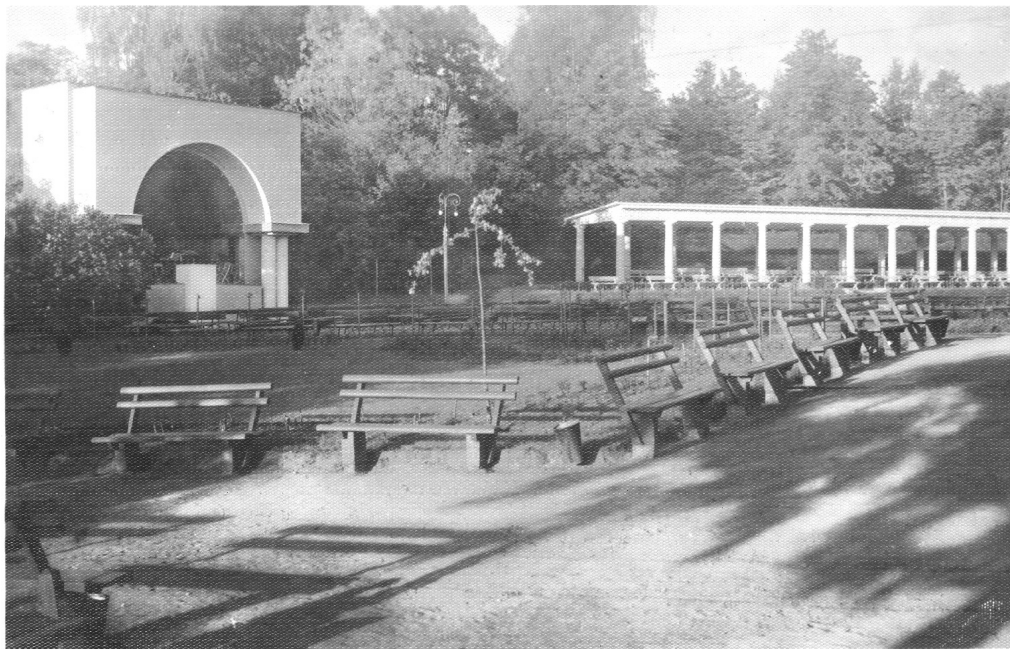
GINTARAS BLEIZGYS

Tai įvyko kovo devynioliktą dieną. Tai neįvyko. Įvyko ne tai, o įvyko kovo devyniolikta diena. Ir netgi dar kitaip. Ta diena neįvyko. Ji dar vyko. Ji dar beveik tik prasidėjo. Tai buvo Druskininkai. Ir ten buvau aš. — Visos antys buvo išlipusios iš Nemuno, nes ledo lytys labai pokšėjo, grąsindamos sutraiškyti visa, kas lieka vandenyje. Antys turškėsi balose tarp Nemuno ir gydyklų. Priėjau ir atsistojau jų viduryje. Stovėjau, kol jos liovėsi į mane kreipti dėmesį. Trynėsi aplink kojas kaip kokie šunys. Buvo debesuota, bet debesys tokie kaip rūkas, tokie beveik permatomi, todėl atrodė, kad oras yra pilnas saulės, ir buvo šilta: plius dvylika. Taip staiga, taip net antims netikėtai tie plius dvylika, tai antys todėl ir buvo tokios apkvaitusios — pakeldavo galvas, pažiūrėdavo į mane, nuspįždavo ir toliau sau turškėsi aplink kojas. Palyginti su šiuo atšilimu, su šiuo ančių išvary-

mu iš Nemuno ir Rojaus, buvau tuščia vieta, niekalas, į kurį net antims lieka tik nusišpjaut, nusigręžt, gyvent, dalyvauti vykstančioje kovo devynioliktoje, savo gyvenime, savo baloje, savo debesyje — dairiausi po viską, kas tik buvo: plius dvylika ir plius mano gyvenimas, plius Druskininkai, kuriuose gimiau ir baigiau pirmą klasę, ir plius kokie trisdešimt metų, plius Kornelijus Platelis, Nijolė Miliauskaitė, Vytautas P. Bložė, mano tėtė, senelis, dar galėtų būt koks nors M. K. Čiurlionis, plius antys, daugybė ančių, žiūrinčių į mane kaip į visiškai tuščią vietą, daugybė žiūrinčių ir spjaudančių ančių, plius vandens atrakcionų parkas, plius pradėtas statyti naujas tiltas, plius pikti žmonės anapus Nemuno, kurie gyveno sau ramiai čia dešimtmečiais, o dabar staiga pakliuvo tiesiai prie tilto, galėtų nusikaldinti gerus peilius ir budėti ten po tiltu, kai ateis laikas, kai vaikščios visokie poilsiautojai, galėtų nebūti pikti, galėtų džiaugtis gyvenimu ir rinktis sau pinigėlius

iš po tilto, galėtų įdomumo dėlei nusipjauti kokio atvykėlio galvą, nugremžti mėsas, iš kaukolės pasidaryti peleninę, sėdėtų sau, rūkytų, kratytų pelenus į kaukolę, juoktųsi, o dabar pyksta, kad palei jų kiemus tiesia tiltą ir rengia automobilių aikšteles, ot, sunkiai gi vis dėlto prisitaiko tie lietuviai prie kintančių gyvenimo sąlygų, prie naujų galimybių, naujos beprotybės, visatos srauto, ne, čia per daug poetiška, jokios visatos, — prie Europos srauto, nemoka atsipjauti savo Europos gabalo, nuo Mindaugo, nuo Gedimino, Vytauto — niekaip neišmoksta imt ir atsipjaut, būtų imlesni permainoms, tai tik stovėtų po tiltu ir pjaustytų, o antys, išvarytos iš Nemuno, žiūrėtų į juos ir spjaudytųsi iš nervų, ot, sakytų, tie lietuviai, šitiems tai sekasi, šitiems tai gyvenimas pats į saujas, t. y. ant peilių, eina, bet šiandien taip nevyksta, viso šito nėra, šiandien kovo devynioliktoji, ji savaime išlindo iš tirpstančio sniego, be menkiausių mūsų pastangų, net be supratimo, nepaisydama visų mūsų bukumo, ėmė ir išlindo ta kovo devynioliktoji, geltona nuo saulės kaip kokia trizna, kaip beveik laimė, kaip ančių turškimosi, ledo lyčių pokšėjimo ir vaikų spiegiemo Druskininkų vandens atrakcionų parke diena, o, beje, ne tik vaikų spiegiemo — ir moterų spiegiemo, ir vyrų baubimo diena, ir ožių tvartukuose anoj Nemuno pusėj mekenimo, ir veršių ten pat baubimo, ir dar visokio kitokio labai labai didelio baubimo diena — baubimas jaunesnysis, baubimas vyresnysis, baubimas, kurį girdžiu aiškiai, baubimas, kuris vos girdisi, baubimas, apie kurį parašysiu, baubimas, apie kurį nutylėsiu, išsigandusio vyro baubimas, senstančio vyro (pavyzdžiui, Sigitto Parulskio)

baubimas, nenusisekęs baubimas, sėkmingas baubimas, paskutinis baubtelėjimas, kovo devynioliktosios baubtelėjimas, ji vis baubens ir baubens mano galvoje, kol galiausiai negalėsiu išsilaikyti ir pats imsiu baubti šitais štai žodžiais, šitomis štai raidėmis, antytėmis, kurios, vos tik man pradėjus baubti, pakelia galvas, pasižiūri į mane ir nuspįjauna, žodžiu, praėjęs pro antis ėjau prie Nemuno, lipau laipteliais ten, kur ištrykšta grožio šaltinis, bet nuo šaltinio nūsiskau, atsisukau tiesiai į Nemuną ir vėl ilgai ilgai žiūrėjau, kol jis liovėsi į mane kreipti dėmesį, trynėsi aplink kojas kaip koks šuo, o iš tikrųjų tai plukdė didžiules lytis ir pokšėjo, ir šitas pokšėjimas, pagalvojau, yra tarsi koks Nemuno perdimas, —

Druskininkai. XX a. pr. atvirukas. Fotografas L. Baranowskis

stovėjau prie Nemuno, kol jis liovėsi į mane kreipti dėmesį ir trynėsi aplink kojas kaip šuo, žiūrėjau į plaukiančias ledo lytis, antis pamažu pamiršau, nes čia, visiškąj upės artumoj, buvo gerokai rimtesnių dalykų nei antys, — lytys buvo didelės, kai kurios maždaug pusės futbolo stadiono didumo, Nemunas gerokai patvinęs, kažkaip pirmą kartą pamačiau, kokia greita yra Nemuno srovė, pati banaliausia laiko metafora — upė, pagalvojau, Nemuno tėkmė yra laikas, ir net šyptelėjau, kaip tai banalu, tačiau tada vėl pajutau, kad šiandien pirmą kartą supratau, kokia greita yra Nemuno tėkmė, koks greitas laikas — tik kelios dienos per metus su tomis didelėmis lytimis, kelios praregėjimo dienos, kelios bliuzo dienos, šniokščiančio, baubenančio, spiegiančio, nešančio, antis iš upės išvarančio Druskininkų bliuzo dienos, plius dvylika, plius trisdešimt metų, plius pusė mano praeties — tėtis gyvas, motinos nebėr, pusė mano veido nėra — viena pusė bažnyčioje, į kurią važiuosiu (šį vakarą vyrų vakarienė), kita pusė Nemune, viena pusė Druskininkuos, kita pusė Vilniuj, viena pusė Druskininkuos, kita pusė kitoj pusėj, būtų galima sakyti „anapus“, bet šitas žodis gali pasirodyti per daug banalus Druskininkų bliuze, Druskininkų triznoj ar kitoj vietoj, iš kurios kiekvienas turime teisę kilti į dangų, išsiauginti anties sparnus ir nusikristi arba išnykti, nebūti, viena pusė — pergale, kita pusė — niekas, apėmė toks keistas noras susirasti virvę su inkaru ir mesti ant praplaukiančios le-

do lyties, užkabinti, įstrigdyti į lytį ir mėginti sulaukyti, įdomu, pagalvojau, ar galėčiau išlaikyti pusės futbolo stadiono didumo ledo lytį, nuneštų mane kaip šiaudą, o jeigu prisiriščiau ne tik prie tos lyties, bet dar ir prie kranto, įsibetonuočiau kojas ir laikyčiau, įdomu, ar nutrauktų kojas, gal rankas, išluptų sąnarius — ir tada labai pokštelėjo, taip, kad net krante pašoko pulkas ančių, — viena didelė ledo lytis trenkėsi į kitą didelę, į naujojo tilto pamatus, ir prasiskyrė debesys, pamačiau, kad upe plaukiančios ledo lytys ir debesys yra kažkokie vienodi, pajutau, koks esu silpnas ir menkas prieš upės, debesų ir ledo lyčių galybę, ir pasakiau, tegu ateina angelas arba koks demonas, tegu jisai šoka į upę, tegu čiumpa ledo lytį, tegu galynėjasi, kokia nors dangiška būtybė, kitokios galios, kitokių parametų, kitokios demonizacijos arba angelizacijos, štai tokia būtybė tai neabejotinai galėtų sustabdyti, sutriuškinti visas šitas ledo lytis, visą šitą tėkmę, ir Nemunas man pradėjo rodytis tarsi koks raumeningas, gigantiškas, permatomas demonas, kuris varo lytis ir žūtbut nesirengia pasiduoti, nesirengia nusileisti nė vienai dangiškajai būtybei, kurią netyčia per šitą savo galvojimą, per šitą savo antyną ir raidyną galiu prišaukti, mačiau, kaip Nemunas šiaušiasi prieš mane, traisko iš galios pertekliaus ledą, mačiau, kaip debesys smenga į jį, ir saulė, ir mano gyvenimas, trisdešimt, trisdešimt ketveri metai, tai, kas neturi metų, mačiau kaip Vytautas P. Bložė, Nijolė M., mačiau virves, kuriomis esame pririšti, mačiau S. Gedą — labai vaidantis pradėjo man, todėl nusigrėžiau nuo upės, mostelėjau ranka, pasitrauk, sakiau, demone, žodžiu, ėjau palei upę, buvo labai mažai žmonių ir tik ten, kur į Nemuną įteka Ratnyčėlė, staiga pakliuvau į naują antyną, į tokį antyną žvejyną, staiga kaip pradėjo lįsti tos meškerės, einu, o jos vis lenda ir lenda, ir kuo toliau, tai vis dau-

giau, žodžiu, sustojau ir skaičiavau — keturiasdešimt aštuoni žvejai, daugiau negu ančių toj vietoj, tiksliau, vargšės antys visos nuvytos, o jie žvejoja, išsitraukia degtinės, gurkšteli, pasidalija, juokiasi, o aš stovėjau kaip miręs, kaip iš ano pasaulio, kaip ir nematomas, kaip ir netrukdamas, kaip ir nebūtų manęs, kuris nemoka taip juoktis, kuris yra bukas, keturiasdešimt aštuoni potencialūs apaštalai, pagalvojau, keturiasdešimt aštuoni gaudantys žuvį, kuriuos Kristus gali pašaukti bet kurią sekundę: viskas, baik gert, eik žvejoti žmonių, nuo šiandien tu būsi žmonių žvejys, tu nebegersi, Petrai, nebestovėsi prie upės, aš pastatysiu tave prie kitokios upės, prie kito Nemuno, bliuzo šokėjai, man vis blogėjo ir viskas skaidrėjo, išsišvietė, ėmiau lyg ir suprasti visokius dalykus, kurių žmogui geriau nežinoti, nes žmogus gali sprogti, neišturėti, paskui važiavau į Vilnių, skubėjau į vyrų vakarienę, ir oras vis dar buvo geltonas nuo saulės, pilnas didelės laimės, didelio pavasario, ir galvojau, kad ne taip jau vis dėlto lengva rasti savo vietą žmogeliui, tą peiliuką po tiltu nusikaldinti, ko nė Mindaugas — Gediminas — Vytautas vis dėlto taip ir nesugebėjo padaryti, ar pakilti vienam iš tų keturiasdešimt aštuonių žvejojančių prie upės, išpilti degtinę, išskeisti sparnus ir pulti į debesis, ne taip jau lengva yra žmogui imt ir skraidyt, ir antys tą puikiai supranta — pasižiūri, nuspįjauna, o Gintaras štai šoka visaip nerasdamas vietos, neišsitekdamas, gal vis neapsispręsdamas iki galo, vis važiuoja iš Druskininkų į Vilnių, neturėdamas vietos, bliuzo ritmu — — —

Katynė 2010

„Tame lėktuve skrido Jūsų giminių?“ – nusistebėjo dvidešimt penkerių metų žmogus bendradarbė, pirmadienį nužiūrėjusi paraudusias mano ponios akis. Ir ką į tai atsakyti? Ne, neskrido. Kokie giminės?! Nė iš tolo... Merginai nuoširdžiai sunku suprasti, dėl ko čia tas visas gedulas ir tas ardymas. Mūsų Seimas praėjusią savaitę svarstydamas pavardžių rašymo klausimą pranašiskai parodė, kokios dar stiprios XX a. pirmosios pusės nuotaikos. Pamanyk, lenkai nukrito, taip jiems ir reikia. Piłsudskio, Żeligowskio, Jałzykowskio, Kirtiklio ir Armijos Krajovos išperos. Okupantai, lietuvių kankintojai. Jokių pavardžių ir gatvių lentelių. *Przenigdy...*

Lietuvių tautos dalis, išsaugojusi kalbą ir kaimo tradicijas, civilizacinį atotrūkį įveikė tik XX a. pradžioje, sukūrusi savo valstybę, jos struktūras, literatūrą, mokslą, inteligentiją. Kai dėl tautinės valstybės reikėjo atsiriboti – ryžtingai tai padarė, paaukodama net istorinę sostinę – Vilnių. Kai palankiai susiklosčius aplinkybėms 1940

m. sugrįžo bemaž prie ikimindauginių laikų Lietuvos ribų, o 1990 m. toje teritorijoje atsikovojo laisvę, išsipildė, regis, visi išsvajotieji dalykai, tarsi išsitrynė pavoju, galinčių pakenkti tautos egzistencijai, grėsmė. Dalis mūsų ir toliau sergi karingo nacionalizmo tradicijas, kiti ieško istorinės Lietuvos ir jos piliečių, įvairiai suvokiamų „lietuvių“, tapatybės įvairiuose istorijos laikotarpiuose ir pjūviuose.

Vadinasi, tasai 700 metų bendrų meilės ir nemeilės santykių, sąjungų, unijų, karių pergalių ir tarpusavio kovų, religijos ir kultūros ryšių laikotarpis giliai įsirėžė mūsų sąmonėn, nepalikdamas nė vieno abejingo. Turbūt, jei, neduok Dieve, nukristų latvių, estų, suomių ar švedų lėktuvai, nebūtų tiek emocijų. Nes nebūtų tokio stipraus istorinio konteksto. Nebūtų tokio fatališko ryšio. Ir mūsų politinio elito dėliojamos strateginės partnerystės konstrukcijos nėra diktuojamos kažkur iš šalies, o yra aiškus, tikimės – neapsimestinis, suvokimas, kad tai tiesiog vienintelė galimybė iš-

saugoti mūsų laisvę, jungti su Europa. Ko ir taip siekėme nuo Gedimino laikų.

Taip, jų keturiasdešimt milijonų. Jie turi tankų ir lėktuvų. Nebijo ginklu priešintis rusams ar vokiečiams. Turi Nobelio laureatų, Chopiną ir net vieną popiežių, dešimtis šventųjų. Valdo Lietuvoje dvi savivaldybes. Geriau politiškai ir visuomeniškai organizuoti. Garsiau meldžiasi. Jie beprotiškai pašėlę ir herojiški. Kaip didelė ir per savo gyvavimo tūkstantmetį peržengusi tauta nevengia demonstruoti savo pranašumo, mūsų suvokiamo kaip arogancija. Ten geriau laikosi ekonomika ir viskas pigiau. Čia, Vilniuje, pasiliko jų atmintis ir pantheonai. Jie mus myli stipresnio vyresniojo brolio globėjiška meile. Jiems tiesiog kitaip neišeina.

Tačiau jaunesnysis brolis kartais ožiuojasi. Taip jau visada šeimoje būna. Regis, jau visi žaislai nužaisti, metas būtų išaugti, nustumti į šalį kompleksus, parodyti, kad brolis jau yra brandus, suaugęs, galintis apginti savo interesus, kalbą, kultūrą, visa-

pusišką tapatybę. Parodyti, kad tikriausia brolybė yra normali konkurencija ir dialogas laisvės ir demokratijos suteiktomis priemonėmis. Persirgti jaunesniojo brolio sindromu – tie 700 metų ryšiai, bendra istorija, religija ir tradicijos buvo ir liko neišvengiama mūsų identiteto dalis. Įsiklausyti į gražius XX a. tautų susitaikymo ir dialogo adeptų: prof. Mykolo Römerio, Jerzy Giedroyc (Jurgio Giedraičio) ar Czesława Miłoszo – gyvenimo ir veiklos liudijimus. Todėl dalies mūsų jaudulys stebint lenkų tautos stačiai fatališką tragediją yra natūralus ir autentiškas.

Prezidentas su palyda, tie sparnuotieji sarmatų husarai, nuskriejo tiesiai į mirtį, save paaukodami dėl Tiesos. Nuo šiol jau niekas negalės meluoti ar nutylėti prieš 70 metų įvykdyto genocido Katynėje, Smolensko žemėje.

DAINIUS JUOŽENAS

Visi laiškai – žirafos

Labas, npl,
tu galvoji apie mane kaip apie tekstą, o aš galvoju – siūlai siūlai, susivykkit, siūlo galo nepalikit, visi čia kaip pamišę dėl siūlo galo leitmotyvo – viską narplioja ir išraizgo, o man patinka raizgalynės.

Bepigu tau galvoti apie mane kaip apie tekstą. Aš apie tave galvoju kaip apie šokėją, nes pas mane atsiradai kaip šokėjas. Atsimenu judesius, kuriuos matau *diskamuose*, gatvėse ar bet kur, ir galiu tai atkurti. Galiu pašokti taip kaip tu, mėgindama atskleisti ir tavo pantomimos gebėjimus: išraiška su tam tikru nepatikliu pasipūtimu – pakelta galva, griežtas žvilgsnis, pozuojant sudėtos lūpos. Galiu mokyti tavo choreografijos ir ne tik tavo šokio technikos – atidaryta krūtinė (rytiečiai sakytu, kad iš šokio, iš visos eisenos matosi, kad ne vagis), bet visos tavo šokio dramos. Ir iš viso, paprašyk manęs ir tau pašoksiu kaip A. A. Jonynas, Anastasia ar Eglė Špokaitė. Ir dar sakai, kad nebeliko, dėl ko susitikti. O kaip per *skype'ą* ar *facebooką* su manim ant stalų pašoksi?

Mano batų dėžė pilna knygų, knygų lentyna pilna batų, burna pilna gėlių, gėlių vazonai pilni cukraus, nes jei tu būtum gilnės cukrinių runkelių mieste, iš džiaugsmo visa tavo lova būtų pilna cukraus – miegotum cukrui ir lova būtų mėgstamiausia tavo vieta. Mano puodai pilni drabužių, spinta pilna morkų, cukrinė pilna pieno, židinyje pilnas lėkščių, šaukštų, šakučių ir peilių, stalas pilnas laužų ir paskui tuos laužus nors grėbliu grėbk, vonia pilna pagalvių ir patalų, o ko pilna lova, jau nebežinau. Kas nors dar nusiškuta barzdą ir – fejerverkas!

Ir tada: „Ką reiškia tavo knygos batų dėžėj? Ką reiškia puodai, pilni drabužių?“ Mano knygos batų dėžėj reiškia knygas batų dėžėj, o puodai, pilni drabužių, reiškia puodus, pilnus drabužių. Čia jokių simbolių ir metaforų, čia tiesiog mėgstami jaudinantys vaizdai ir puodas, pilnas drabužių, yra ypač jaudinantis vaizdas, toks, kad nereikalauja paaiškinti, kodėl kodėl, o jei jau nori tų simbolių, tai tegul kiekvienas daiktas čia būna simbolis. Kam čia rūpi, kodėl tėtė laisto žalią sodą oranžine žarna? Tas vaizdas ir taip yra toks jaudinantis bei stebinantis, žiūrėk ir jaudinkis, net specialiai čia parašiau „bei“, nors niekad nerašau. Jei tu pamatytum, kaip visa tai atrodo, verktum arba delnais plostum iš pasitenkinimo. Galvoju apie vulgarų realizmą, kai

Philippe Halsman. Dali Atomicus. 1948

puodas nesensacingas, kai neturi iš koto verčiančio fatališkumo ar *šyzos*, kai nėra nė vieno puodo, kuris stovėtų ne savo vietoje, kai namie nėra nė vienos knygos, nė vienos kėdės, nė vienos gėlės, kuri stovėtų ne savo vietoje, tai jau vulgarus realizmas. Chaosas vis tiek kada nors turi vėl būti sugražintas, chaosas, visa maišalynė turi daug daugiau energijos, pasaulio ir tikrovės. Chaosas yra vienas iš tų dalykų, kuriuos moku vertinti ir kurti. Ačiū Dievui, nėra man jokių kambarių, kurie turėtų būti sutvarkyti, ačiū Dievui, nėra nė vienos kėdės, kuri stovėtų savo vietoje. O šitas kambarys? Tai ne tai, kas vadinama įprasta šio žodžio prasme, aš nesirūpinu kambariais.

Rašytojai tai visada taip – savo sienas knygomis susimūrina, man iki dugno išvarva akys ir burna žiūrint į jų sienas. Kas kuo nori, tas tuo save ir iškloja, mano pačios vidus išklotas bunjueliais, visais *animal party*, espanjolum, monparnasų orgijom, klimtais, galom, godarais.

Vis tiek labiau mėgstu miegoti ir sapnuoti nei knygas skaityti. Sapnai paveikesni, beveik visada sapnuoju seilėdamasi, o su knygom taip neapsiseilėsi, taip netrūkčiosi ir taip nesimalsi. Na, kalbėdamas ir apie knygas, ir apie sapnus gali ekspresyviai spjaudytis, bet aš dažniau spjaudausi kalbėdamas apie sapnus.

Visada labai didžiuojuosi, kad sapnuoju seilėdamasi, tai rezultatas to, kad aš tikra fantazijos mašina. Didžiuojuosi, kad miegodama trūkčioju, trūkčiojama iš aistros, tad man tai ir yra aistros išdava. Mano sapnų stiprintuvas veikia gerai.

Sapnų logika leidžia daiktus pamatyti ne tokius, kokie jie yra iš tikrųjų. Gyventi galima ir sapnų logika, bet sapnų logika vis tiek logika, bus tvarka, bet kitaip, ir jei jau gyveni sapnų logika, greičiausiai nebus nė vieno vaizdo ar minties, kurią įmanytum racionaliai paaiškinti. Kolektyvinei sąmonei *aistra – ugnis, meilė – širdis*. Kiekvienam daiktui čia tam tikras simbolis. Atsipalaiduok ir amžinai vaizdo klipuose gyvensi – čia tavo meilės simbolis galės būti ir arklys, šokantis tango ritmu. Ausys galės reikšti sparnus, kartą per egzaminą pamačiau dėstytojo ausis, jo ausys buvo panašiausias į sparnus. Dėstytojas nežinojo, kad jei man nepatiks, aš jį išskraidinsiu ausų sparnais, bet jis mane pirmiau išskraidino į koridorių atsigerti vandens, nes nuo savo mirtino juoko epopėjos buvau visai išsekusi. Dėl manęs tegul kiekvienas sapnuoja savo sapną ir kiekvienas tegul supranta, pamato ausis savaip, kaip tik nori.

Mano tekstai, palyginti su mano supersapnais, tik pats neįdomiausias dalykas gyvenime. Ten Michaelas Jacksonas parašo esė į „Šiaurės Atėnus“ ir siūlo uždėti ranką ant jo širdies ir pajusti, kaip jis vaikystėje svajoto būti padavėju, ne padavėju. Ten mes nunuodijam tokios Algytės dukrą ir du sūnus, ir ta dukra tampa Samantha Fox, o sūnūs – Davidu Bowie ir Freddie Mercury.

Dažnai mėgstama klausti – kokia knyga, autorius, kūrėjas padarė didžiausią įtaką? Mano supersapnai daro visas didžiausias įtakas.

Dabar galvoju ir aš, kaip noriu rašyti. Galvoju, jog aš visai nebesirūpinu galvojimais, kaip noriu rašyti. Žinau, kaip man reik – man reik rašyti neatsitraukiant, nes jei pradėdau rašyti tau laišką arba nesvarbu ką, turiu rašyti neatsitraukdama, kitaip man tai tampa neįdomu.

Akivisė hi lionyte

RENATA KIM

Azijietiškos tragedijos

Tradicinė šeimos sankloda Azijoje pažiūri į šipulius. Per amžius tėvai rūpindavosi savo vaikais, žinodami, kad kai nebedirbs, šie – pagal Konfucijaus mokymą – globos juos senatvėje. Šiandien baigia išmirti pirmoji nusivylusiųjų karta – tie, kurie patys padėjo, bet nesulaukė atsako. Pagyvenusiems žmonėms Japonijoje, Pietų Korėjoje, Kinijoje, Honkonge ir Taivane pasaulis sugriuvo.

Paskutinis pokalbis

Pietų Korėjoje tokie žmonės kartais skambina pasitikėjimo telefonu, skirtu savižudžiams. Kaip tik su jais budintiems psichologams kalbėtis sunkiausia. Juos sunkiausia atkalbėti nuo sumanymo žudyti. Jie žino neišsigalvojančias, kai sakosi esą našta savo vaikams, niekam nereikalingi ir neturį dėl ko gyventi. Ką tokiu atveju gali padaryti psichologas? Nedaug. Leidžia jiems išsirekti ir išsiverkti. Klausia: „Pone (paprastai skambina vyrai), ar tikrai norite atimti sau gyvybę? Kaip? Kada?“ Jeigu sužino, kad nuodai arba kilpa jau paruošti, turi skubėti.

Skambinančiojo numeris rodomas kompiuterio ekrane, taigi psichologai perspėja apie pavojų policijai arba gelbėtojus ir kartu su jais vyksta į neviltingą puolusio senolio namus. Ten dar kartą išklauso liūdną istoriją apie sūnų, kuris leidžia suprasti, kad senas tėvas jam yra tarsi akmuo po kaklu. Arba pasakojimą apie nedėkingą marčią. Pasitikėjimo telefono darbuotojai išrašo receptą vaistams nuo depresijos ir pasirūpina, kad nelaimėlis nueitų į vaistinę. Pasakui praneša apie jį socialiniams darbuotojams ir paprašo kuo dažniau jį lankyti.

Tačiau ne visuomet jiems pavyksta užmegzti tokį kontaktą. Vienas iš trijų pagyvenusių skambinančiųjų baigia pokalbį ir atima sau gyvybę niekam nespėjus jo pasiekti.

Susižavėjimas Vakara

„Viena iš pagrindinių vaiko, ypač pirmagimio sūnaus, pareigų yra rūpintis pasenusiais tėvais. Kartu su jais gyventi ir išlaikyti juos visą gyvenimą, – sako profesorius Jamesas Traphaganas, Teksaso valstijos universiteto Ostine religijotyriminkas. – Korėjiečių, japonų ir kinų tėvai turėjo teisę to tikėtis: ilgus metus savo duonos kąsnį atiduodavo vaikams, už paskutinius grašius išleisdavo juos į mokslus.“

Tradicijoje išsiskynusi šeimos sistema be trikdžių veikė didžiojoje Azijos dalyje keliolika šimtmečių. Nereikėjo nei valstybinių pensijų, nei senelių prieglaudų, nes viskuo pasirūpindavo vyriausias sūnus. Rūpinosi tėvais ne tik iš meilės, bet ir iš baimės, kad priešingu atveju bus pasmerktas aplinkinių.

Ir staiga prieš keliolika metų viskas pradėjo keistis. Jauni azijiečiai, susižavėję vakarietiškomis laisvės ir individualaus tobulėjimo idėjomis, pamiršo principus. Jie turi savų, visiškai naujų problemų: dirba nuo ryto iki vakaro, desperatiškai bandydami pagauti už uodegos sėkmės paukštę, uždirbti būstui, kuris kasmet kainuoja vis brangiau, ir vaikų privatiems lavinimo kursams, kurie kainuoja tikrus turtus. „Tai ir yra tragedijos ištakos, – aiškina daktaras Liu Hui-li iš Laohsiung medicinos universiteto Taivane. – Visiems, įskaitant ir valdžios institucijas, atrodo, kad vyresnio amžiaus žmonės gyvena globojami jaunosios kartos. Pagyvenę žmonės tikisi iš vaikų emocinės ir finansinės paramos, bet jauni žmonės turi vis mažiau galimybių patenkinti jų lūkesčius.“

Todėl nenuostabu, kad pavyzdžiui, Pietų Korėjoje savižudijų skaičius didžiausias iš visų Tarptautinio ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (TEBIPO) šalių – iš 100 tūkstančių gyventojų kasmet sau gyvybę atima beveik 25 asmenys, o 30 procentai visų savižudžių yra vyrai po šešiasdešimties. Profesorius Hong Kang-Eui, Korėjos savižudijų prevencijos draugijos pirmininkas, jau seniai tiria, kodėl ekonomiškai klestinčioje šalyje tiek daug žmonių nutaria nusižudyti. Pasak jo, visų nelaimių priežastis yra kaip tik gerovė. „Žaibiška

modernizacija pakeitė viską. Išnyko tradicinės vertybės, pakito šeimos struktūra. Prieš keliolika metų šeimose dar gyveno kelių kartų žmonės, padėdavo vieni kitiems. Dabar, kai šeimos modelis yra „du plus vienas“, o skyrybų paplitimas vienas didžiausių pasaulyje, korėjiečiai yra labai vieniši.“

Kitose Pietryčių Azijos šalyse padėtis irgi ne geresnė. Japonijoje kasmet nusižudo daugiau kaip 33 tūkstančiai žmonių. Kinijoje savižudijų skaičius siekia 300 tūkstančių, Taivane – 4 tūkstančius. Visose šiose trijose šalyse daugiau kaip 35 procentai savižudžių – pagyvenę žmonės. Ir jie ne visada kelia ranką tik prieš save.

2008 m. gruodį Japonijos miestelyje Curugašimoje septyniolikos metų moteris šalikui pasmaugė savo septyniolikos metų vyrą, o paskui pati persiplovė venas. Ji neseniai buvo ištikęs insultas, o ji dėl glaukomos apakusi viena akimi. Su pinigais buvo striuka. Moteris liko gyva ir buvo nuteista penkeriems metams kalėjimo. Kai teisėjas paklausė, kodėl ji nesikreipė pagalbos į dukrą, kuri gyvena netoliese, senolė atsakė pasidrovėjusi. O kad Japonijoje teikiama socialinė parama, ji nežinojo.

Šių metų vasario pradžioje gyvybę sau atėmė šešiasdešimt devynių Singapūro gyventojas – Li Meixiang išsoko pro savo buto langą iš trylikto aukšto. Jos vyras, į pensiją išėjęs taksu vairuotojas, serga gaubtinės žarnos vėžiu, o trisdešimtmetis sūnus keletą mėnesių neranda darbo. Spauda iš karto priminė žiaurų posakį, kad Singapūro gyventojai gali leisti sau mirti, bet ne gydytis. Tą patį galima pasakyti apie daugumą Azijos šalių: privalomas sveikatos draudimas, jeigu ir yra, suteikia teisę nemokamai pasinaudoti tik paprasčiausiomis gydymo procedūromis. Už visa kita reikia mokėti, todėl ilgesnis gulėjimas ligoninėje užtraukia šeimai bankroto pavojų. Jeigu nepadės vaikai, niekas nebe padės.

Negalima būti našta

Negana to, Azija greitai sensta. Praėjusio amžiaus septintajame dešimtmetyje vidutinė gyvenimo trukmė Pietų Korėjoje siekė šiek tiek daugiau negu 62 metus. Dabar ji siekia jau beveik 80 metų. „Senjorai yra visiškai nauja karta: jie prarado savo kultūrinį identitetą, desperatiškai stengdamiesi suprasti šiuolaikinį pasaulį, – sako profesorius Hong Kang-Eui. – Daugelis jų gyvena vieni, nors dar prieš keliolika metų tai buvo neįsivaizduojamas dalykas.“

Jis pats save laiko laimės kūdikiu, nes gauna solidžią universiteto pensiją. Tačiau aplink save mato daugybę žmonių, kurie turi prašyti pagalbos savo vaikus. „Tokia padėtis ypač sunki žmonėms, gyvenantiems kaime. Jų vaikai išvyko į didelius miestus, o jie liko ūkyje, kurio nebeįstengia tvarkyti. Taigi, kai pasidaro sunku, jie siekia insekticidų, nes kaime šie visada po ranka, ir baigia savo agoniją“, – pasakoja profesorius Hong Kang-Eui.

Japonijoje jau 21 procentą šalies gyventojų sudaro žmonės, vyresni nei 65 metų. Beveik ketvirtadalis jų gyvena žemiau TEBIPO nustatytos skurdo ribos. Bazinės valstybinės pensijos, kuri siekia 66 tūkstančius jenų (apie 800 dolerių), nepakanka net kukliausiam gyvenimui. O įmokas į privačius pensijų fondus moka tik 45 procentai dirbančiųjų.

Profesorių Johną Traphaganą, kuris analizavo pagyvenusių japonų savižudijų priežastis, apstulbino tai, kad labai dažnai žudosi senoliai, gyvenantys kelių kartų šeimose. Jis priėjo prie paradoksalios išvados, kad kai mažame plote gyvena keletas kartų, pagyvenę žmonės jaučiasi dar vienišesni nei gyvendami atskirai. „Taip yra todėl, kad jie nesusišneka su jaunesniaisiais. Nesusišneka tiesiogine prasme – jeigu senjorai kalba retu dialektu, jų anūkai tiesiog nesupranta, ką jie sako. Pažįstu žmonių, kurie skundžiasi, kad jų vaikai supranta tik trečdalį iš to, ką jie sako. Dėl to senjorai jaučiasi izoliuoti“, – teigia profesorius. Jo nuomone, ironiška, kad Japonija apibūdinama kaip šalis, kur visada gali tikėtis aplinkinių paramos. „Bėda ta, kad tuo pat metu negalima būti kitam našta“, – aiškina jis.

Kartą išgelbėti, vėl nori mirti

Atviriausiai apie vyriausių gyventojų savižudijas diskutuojama Japonijoje. O štai Kinijoje, kur atimti sau gyvybę vis dar yra socialinis tabu, nusižudžiusiųjų šeimos dažnai stengiasi nuslėpti tiesą. Savižudžiai taip pat paprastai neužkrauna vaikams atsakomybės, o spauda apsiriboja miglotais pranešimais, kad desperatiško žingsnio priežastis buvo finansiniai sunkumai. Visi ir taip puikiai žino, kad senukai buvo išlaikomi vaikų.

Pietų Korėjoje žiniasklaida nepraneša apie savižudijas. Nebent jeigu nusižudo garsi aktorė ar, pavyzdžiui, buvęs prezidentas Roh Moo-hyunas, kuris praėjusių metų gegužę nušoko nuo aukštos uolos.

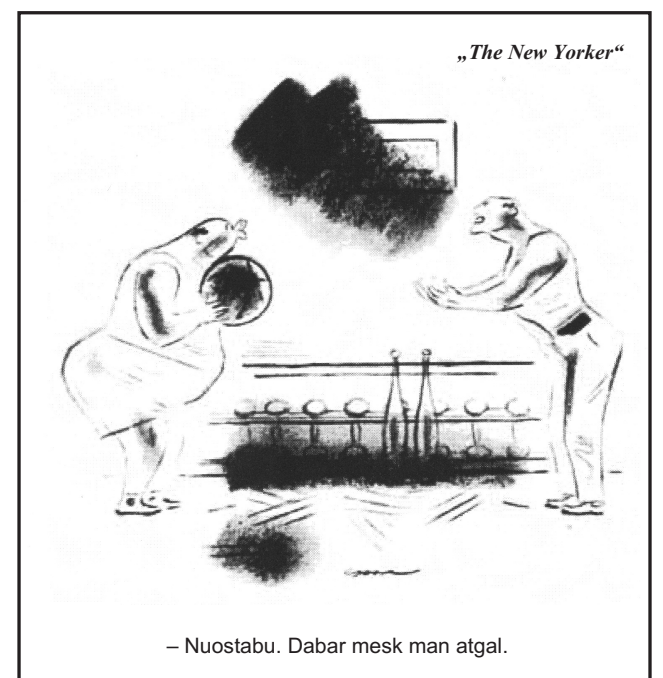
Blogiausia, kad visose tose šalyse trūksta sisteminių pastangų užkirsti kelią tokioms kartų dramoms. Profesorė Park Ji-Young iš Sang Ji universiteto apklausė 27 pensininkus, kurie bandė atimti sau gyvybę, bet buvo išgelbėti. Ji klausė, kodėl jie pasirinko tokią drastišką išeitį. Dauguma jų atsakė jautęsi kalti, kad turi kliautis savo vaikais. Aštuoni respondentai, praėjus keletui mėnesių po pirmojo bandymo nusižudyti, vėl norėjo suvesti sąskaitas su gyvenimu. Profesorė Park Ji-Young mano, kad reikia kuo skubiau sukurti pagalbos senjorams centrų tinklą jų gyvenamosiose vietovėse.

Tokią tinklą bando kurti Honkongo valdžios institucijos, kurios pernai skyrė beveik 625 tūkstančius dolerių aktyviam gyvenimo būdai senatvėje skatinti. Taivanas savo ruožtu prieš kelias savaites pradėjo neįprastą kampaniją: 10 didžiausių prekybos tinklų įpareigojo savo darbuotojus kiekvieno kliento, kuris perka tik anglių, klausiti, kam jam jos reikalingos, ir jeigu kultų įtarimų, pranešti policijai – mat šioje saloje populiariausias būdas suvesti sąskaitas su gyvenimu yra kvėpuoti nuodingas anglių dujas.

Tačiau daktaras Liu Hui-li mano, kad vien tokių akcijų nepakanka: norėdama iš tiesų pagerinti padėtį, Taivano vyriausybė veikia turėtų remti sveikatos apsaugos sistemą, gerinti socialinės paramos ir šeimos išmokų sistemą. O pirmiausia dėti pastangas įtikinti žmones mokytis visą gyvenimą ir kelti kvalifikaciją, nes tai vienintelis būdas tapti nepriklausomiems nuo valstybės ir savo vaikų.

Priešingu atveju – įspėja ekspertai – pagyvenę žmonės vis dažniau suvedinės sąskaitas su gyvenimu. Kaip, pavyzdžiui, tas septyniolikos metų vyras iš Pietų Korėjos Pusano uosto. Šalia nuodų buteliuko šis savižudis paliko trumpą raštelį: „Gydymo stomatologijos klinikoje sąskaita siekia apie 20 milijonų vonų. Norėčiau susimokėti gyvybę.“ 20 milijonų vonų yra 15 tūkstančių JAV dolerių.

„Przekrój“, 2010, Nr. 9
Vertė Vitalijus Šarkovas

– Nuostabu. Dabar mesk man atgal.

Leonardo Doveo'o karikatūra (1935)

Priešybių pinklėse

Vaikstant po Nacionalinės dailės galerijos sales vienas iš dėmesį patraukiančių kūrinių man visuomet yra Gedimino Karaliaus skulptūra „Šaukštas“. Poetiškai kalbant, ji žeidžia savo fiziniams spygliams, o vėliau glosto švelniu idėjiniu vidumi. Pirmiausia sužavi ir iš pasitenkinimo šyptelėti priverčia pats skulptūrinis sprendimas. Jis man primena vaikystę, kai bet koks gamtos objektas, kiek nors panašus į kasdienio naudojimo daiktą, tapdavo žaidimų namų buities reikmeniu. Tačiau mano vaikystės prisiminimuose kaštonai būdavo dubėnėliai, o Karalius siūlo žaisti su kaštoniniu šaukštu. Ir siūlo žaisti įnirtingai, įtemptai, tarsi klaidžiojant po labirintą, kur netikėtai tai šypsodamasis, tai liūdėdamas vis atsimuši į visiškas priešybes.

Gediminas Karalius. Šaukštas. 1977

Antrą kartą šypteliu tada, kai apie skulptūrą pagalvoju kaip apie medinį šaukštą. Juk šaukštų drožyba yra vienas iš tradicinių amatų. Bet Karaliaus šaukštas nėra paprastas (deja, nepavyko išsiaiškinti, iš kokios medienos jis pagamintas), tai aiškingas, savo spyglių tiesiogine ir perkeltine prasme nepraradęs objektas – kaštoninis šaukštas.

Taigi žaidimų šaukštas spygliukais kabinasi į tikras, žaismingas, bet vis rimtėjančias ir daugybės galvoje šmėžuojančių priešybių painiojamas mintis apie „Šaukštą“. O jų tikra gausybė: aštru–švelnu, tamsu–šviesu, buities daiktas–meninis objektas, kultūra–natūra ir kiti. Nors dažniausiai viena priešybė naikina kitą, čia žavi tai, kad daugybė priešybių sukuria ne tik sumaištį galvoje, bet ir meninį objektą. Karaliaus žodžiais tariant: „Menas [...] lyg mestas akmuo, kuris išjudina smegenų užsistovėjusią kūrą, išjudina mintį.“ Taigi mintys apie šaukštą kaip skulptūrą.

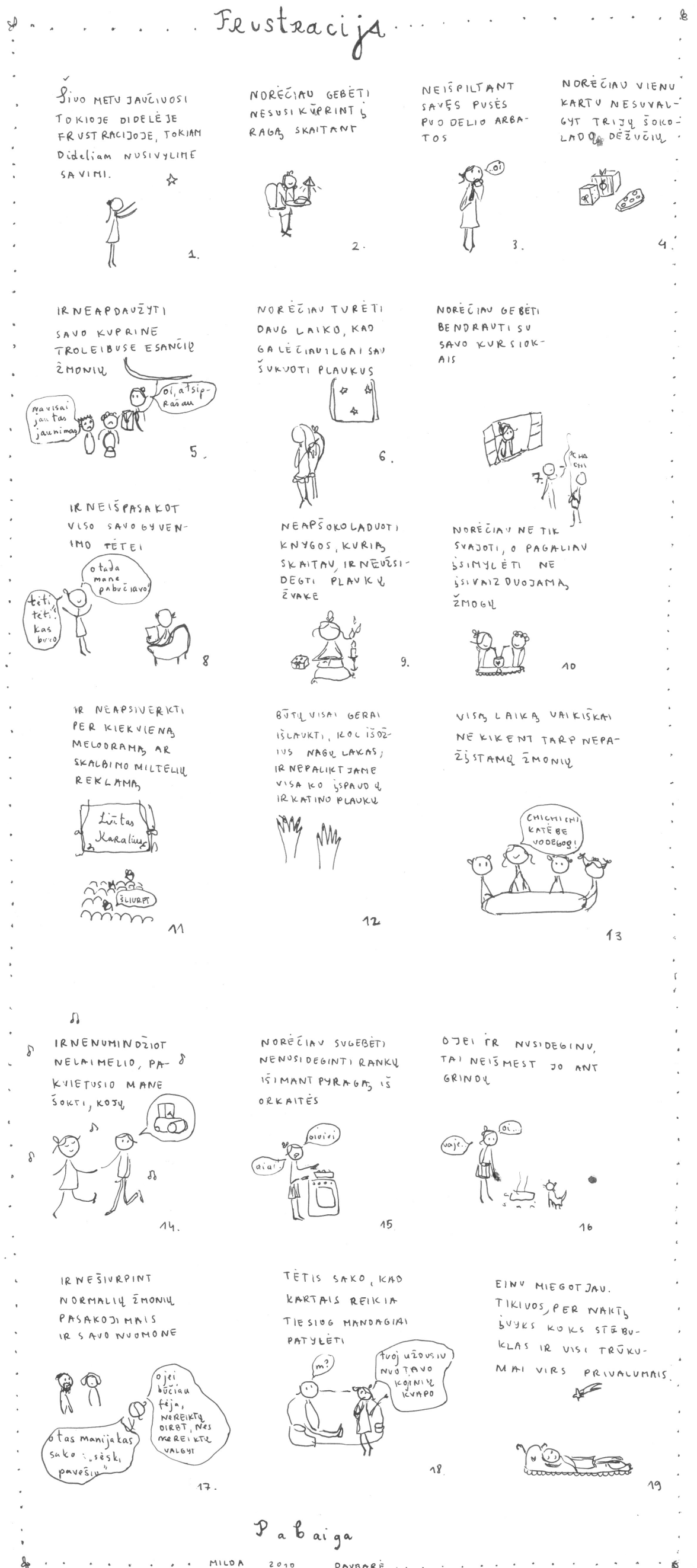
Skulptūra, negana to, kad joje telpa daugybė prieštarų, dar yra ir dvigubo fizinio pavidalo – sudaryta iš dviejų dalių. Viena dalis tebūnie „kaštoniškoji“, o kita – „šaukštiškoji“.

Mažtant apie „kaštoniškoji“ kūrinių dėmenį, reikia pasakyti, kad autorius pateikia iš pažiūros antrinę kaštono dalį: sėklos dėžutę arba tiesiog kiautą. Jo pagrindinė funkcija yra saugoti sėklą iki subręstant, taigi ir savo prigimtinės prasmės jis netenka drauge su ja. Šiuo atveju kiautas yra netekęs ne tik sėklos, bet ir kitos savo dalies – jo yra tik pusė. Jame žioji tuštuma. Švelni, balta materija, tįstanti žemyn, gobiama dėžutės, atrodo, lyg būtų ištekėjusi ją pravėrus, o kiautas, tarsi nenorėdamas prarasti savaties, vis tiek gobia ir saugo bent jau ją.

Tačiau, mažtant apie „šaukštiškąjį“ skulptūros dėmenį, viskas nebeatrodo taip fatališka ir dramatiška. Šaukštas kaip daiktas ne tik nėra nieko netekęs, bet ir yra gavęs apsaugą, kiautą. Tačiau nors fiziškai ir gavo, būtent dėl to funkciškai neteko taip pat fatališkai daug. Juk šaukštas savo paskirtimi yra kasdienis buities įrankis, skirtas valgyti. Bet vien tik pagalvoję apie valgymą šiuo šaukštu burnoje jaučiu skausmą ir kraujo skonį. Neišvengiamai iškyla kita panašaus, tik ne tokio skausmingo, išsijautimo patirtis, kurią išgyvenu mažtydama apie Méret Oppenheim „Objektą“. Šis kūrinys, sudarytas iš puodelio, lėkštutės ir šaukštelio, šleikštulį kelia būtent dėl pastarojo. Kad ir kaip išsijautusi mėginu išvaizduoti geriantį ką nors iš šio puodelio, tai neprilygsta šleikštulio jausmui, kurį patiriu, kai išvaizduoju šaukštelį savo burnoje. Jaučiu, kaip šeriai tarpsta tarpudančiuose, lenda į gerklę, kutena gomurį, veliasi aplink liežuvį, sudrėksta nuo seilių ir palieka bjaurų šlapio kailio skonį burnoje. Karaliaus darbas palieka ne tik skonį, bet ir skausmą. Atrodo, kad šaukštas atveria žaizdas burnoje, kaip kad atsivėrė ir ėmė baltai kraujuoti kaštonas.

Iš viso to išplaukia milžiniškas, painus minčių chaosas, bet būtent jis ir priešybių derinimas viename objekte ir yra tai, kas traukia prie šio kūrinių. Baltas, tuščias šaukšto vidus tarsi Kazimiro Malevičiaus darbas „Suprematinė kompozicija: baltas baltame“ apima begalę galimybių, jis apipila žiūrovą gausybe idėjų, bet drauge, būdamas begalybe, yra vienas iš galimybės variantų, juk rodyti begalę pasirinkimų yra vienas iš pasirinkimų. Spygliuotas kiautas Karaliaus dėka tarsi trumpą akimirką atveria baltą būtį, kuri lyg žeidžiantis šaukštas maitina naujomis, prieštarinomis, chaotiškoms mintimis, tarpsta ir neduoda ramybės suvokėjo sąmonėje. Teisingai pats Karalius yra pasakęs: „Suvokimas – jausmas, kad kažkas yra. Yra viena – Absolutas, kuris atsiskleidžia paveikslų ir būdų neribotose galimybose.“

DOVILĖ ALEKSANDRAVIČIŪTĖ

STASYS STACEVIČIUS

•

Prakeiktos tos bangos! – negarsiai sušunka visai nepažįstama, godžiom akim, išpūdingom krūtim atsigrėžus į jūrą.

Jos veidas mįslingas, o visas jos kūnas nelyg ant ribos – liepsnot ar jau gesintis?

Galvoju: kiek vyrų jai sieloje, kiek namų dvasioje?

Vėjo plaukams štai nestinga.

Gražiai apkūni, metų daugmaž kaip man, ant visų pirštų blyksi sidabras ir auksas.

Erdvi liemenėlė jai tramdo krūtis ir melsvai, rauzganai liemenėlė banguoja, kai ji eina arčiau vandens, kai sugrįžta, jos oda ir josios kelnaitės banguoja.

Ji žvilgteli į mane, į mano draugę, nusigręžia į nepažįstamus akmenis, kojom pajudina galbūt patikusį.

Lenkiasi, vėl stovi tiesiai prieš jūrą, susivelia plaukus, reikšmingai juos glosto, kartoja: prakeiktos tos bangos!

•

Miegamasis vidunakty sveikina mus? Atsisveikina priešaušry nemiegamasis?

Miegokite, mano jaunieji dievai, po vestuvių ir niekad neklauskite, kas aš.

Aplinkui jus švyti ir gęsta daiktai, o visi jūsų priešai jus gerbia ir myli.

Gyvi jūsų broliai, o seserys gyvos. Sutaiko su jais jus tėvai ir kapai.

Turit priekyje metų kaip marios bangų, ir, atrodo, jums negresia išsiskyrimas.

Stipri paslaptis vynuogynuos – kol kas.

Jūsų laukia žiema už erotinių zonų, pavasaris, kur meškos tebežiemoja ir didelės tundros pasqmonėj tirpsta, du žmonės per naktį netaupo šviesos.

Jūsų laukia šilti skaičiai, laukia šalti, keli tūkstančiai puslapių metų, klajonių, kad juos atsirinktų šilti ar šalti.

Jūs laukia labai atvira lyguma, ir kalnuos pamesta asilo pasaga.

Jūsų lova nuo jūros lig jūros nekliudo man, nekenkia jūsų sapnams ir namams.

Aplink šypsos draugai, visi priešai jus myli.

Miegokite, mano jaunieji dievai, kai nubusite, viskas kitaip bus.

•

Tai žiema lyg ne žemėje, o šalia jos.

Pragiedrėjus ant suveidrodėjusio sniego prieš naktį naktin saulės takas nusidriekia.

Kartais į šiaurę, dažniau – į šiaurėlę.

Tarytum sukurtas patiems vienišiausiems – idant pusiaukelėje susitikime.

Eiti reikėtų iš priešingų pusių, tačiau tik prieš saulę jos takas regėti.

Stiprus gal keliolika žemės minučių, bet saulės minutės tikriausiai kitokios.

Todėl ir atrodo, kad labai ilgai aš labai neilgai ilgu saulės taku galiu brist, kol užges, ir nepasibučiuosim.

Tuštoka, žvarbu, šalta saulės take.

Vien pusnynai, tyła, nežinia, o per vidurį aš nežinau, ar tu man artimiausia.

Taip gal išsiskyrėliai kartais žiemoja sodybose tarp užpustytų laukų.

Savo šiaurėj kiekvienas ar savo šiaurėlėje.

Tartum laukinė raudotoja kyla pūga, nusileist vietos ilgai neranda.

Aprauda išmirusius kaimus – namai tokią valandą turi maldos namų bruožus.

Aplinkui sniegynai, naktis, atgarsiai, vidury esam girdimai nežiniai lygūs.

Aprauda pūga minutes, kai žvarbiu ilgu saulės taku neilgai toli ėjome.

Kol saulės žvėrys žėrėjo.

•

Mano nemigoje daug juodos užsklandos. Dėl meilės reiktų skaisčiai nemiegoti? Saule, niekados nieks iš tavo mūsų nepareis čia?

Nesugrįš į žmoną panaši, drobėje nutapius namų raktą, kurs liepsnoja. Nemigos – maži Saulės mūšiai, šiurpūs – ypač naktį.

Ir minčių kariuomenės gyvos nemylėsi, kol negimęs gandas: daug šviesos virš perskeltos galvos, atvira burna apžiot ją bando.

Žūstame, viens kito prakeikti, gal nesu nė tavo baimės vertas. Tai tik Saulės mūsų praieity, gal patsai gražiausias mūsų vardas.

Plius žiema ir nemigos – maži mano mūšiai. O paveikslo drobėj, ak, esi į žmoną panaši, rankoj raktai nuo namų liepsnoja.

Nepareisi niekad, kol gyva, nesišauksi, nemigoj užlūžus kiaurą naktį... Saule, pas tave grįžtama po tavo, Saule, mūsų.

•

Nelyg saulės vėjo vėjarodės naktį, ateina tos moterys, glaudžias, išaina.

Sakykime, esame „Suokalbių Suokalby“,

kur tarpžvaigždinėj erdvėj spindi spirito debesys, mes metam paukščių šešėlius.

Gal virtualiausias erelis mane pasičiumpa ir nešasi į savo kraštą.

Savim bando likt lygumos ir kalnai, krinta mūsų šešėliai, bet vis nenukrinta.

Tenai miega žmonės ir jų papročiai: leisti sulą iš genealogijos medžių.

Kilmės šaknys dega pagonių laužuos, ir liepsnelės gražiausią kankaną sušoka.

Vėl keičias veidai bei vėlių padėtis, tartum dūmai iškyla nauja šventykla ir, paliudijus mano entropiją, dingsta.

– Tave niekada nemylėjau, – pasako jau daug sykių sakius, kad myli mane.

Iš sidabro kasyklų daug paukščių pakyla, ir žiba pažįstami man auskarai.

Krinta mūsų šešėliai ir vis nenukrinta.

Tenai miega žmonės ir jų papročiai: iki pat krematoriumo neišsiskirti.

– Tave gal turėsiu, – pasako kita, – tačiau mano vaikai ir nemylimas vyras...

Iš druskos kasyklų daug paukščių pakyla, o iš geležies ir anglies – dar daugiau.

Krinta mūsų šešėliai ir vis nenukrinta.

– Kur velnias jį? – girdis berods miręs tėvas. – Gal vėjas jį, – suabejoja mama, nes kilmės šaknys pleška kriškčionių laužuos, bet liepsnelės tą patį kankaną sušoka.

Nelyg saulės vėjo vėjarodės – moterys naktį...

Daug metų erelis mane savo „Suokalbin“ nešė – sulesti.

Ne vandens, o nuskęsti

**Jūratė Baranova. *Baimė nuskęsti*. Esė rinktinė.
V.: Apostrofa, 2009. 168 p.**

Nebūtina eiti per tiltą. Nereikia bristi į vandenį. Sapnuoti skenduolį. Kad bijau vandens, tenka prisiminti į rankas paėmus filosofijos profesorės Jūratės Baranovos eseistikos knygą „Baimė nuskęsti“. Joje žmogus skęsta ne tik vandenyje. Skęsta savyje, kitame, skęsta žodžiuose, žodžiai skęsta tyloje, žodžiuose skęsta tai, kas ištylėta, kas anapus kalbos, tad anapus paties žmogaus, tai – kas nepasakoma. Gal iš baimės nuskęsti. Arba bijant išplaukti gyvam.

Knygoje, kuri sudaryta iš kultūrinėje žiniasklaidoje publikuotų, taip pat iki šiol neskelbtų tekstų, autorė plaukia per filosofijos, literatūros, kino, dailės kūrinius, platų kultūrinį akiratį siedama su savo kasdienybe. Devyniolikoje esė po vienatvės, laikinumo, moters ir vyro santykio, turėjimo ir buvimo skirties bei kitus žmogaus būklės vandenį ji kartu su savimi plukdo ir tą, kuris nori tik plaukti, tad nemažai savęs kaip sustosiančio, ir kitą – suvokiantį, kad galiausiai nebeišplauks. Ir kad tai terūpi jam vienam.

Esė rašymas Baranovai, kaip sako ji pati, – it žaidimas šachmatais, žaidimas tarsi Ingmaro Bergmano „Septintajame antspaude“, tačiau ne tik su mirtimi, bet ir su savimi. „Kad ir kaip gudrautum, šis žaidimas šachmatais iš anksto numato būsimą pralaimėjimą. Tačiau kol rašoma, vis dar kai kas lieka – bent jau atidėjimas laike.“ (p. 48)

Kaip ir pirmoje eseistikos knygoje „Meditacijos: tekstai ir vaizdai“ (2005), Baranova kūrybingai kalbasi su jai artimais kūrėjais, jautriai analizuoja jų kūrinius, – tarkim, virtuoziškai nardo po lenkų režisieriaus Krzysztofo Kieślowskio „Mėlyną“, atidžiai iriasi per dailininko Šarūno Saukos „Sakmę apie Sigitą Parulskį“, – tačiau kalba ne tik „apie“, bet ir tai, kas rūpi jai pačiai, ką aplink save ir savyje, kitame

regi ji pati, kas turėtų būti svarbu kitam, kiekvienam. „Su-pratau, kad gyvenimas stipresnis už mirtį. Kad kito mirtis vis dėlto yra kito mirtis. Su mano mirtimi ji neturi nieko bendra. Kad mirštame visada vieni.“ (p. 22) Kaip kad knygoje nekart minimas poeto Aido Marčeno soneto „Vasario šaltis“ paskutinėje eilutėje – „juk mirs visi! bet aš vis tiek labiausiai“. Akademiniame straipsnyje ar knygoje Baranova galbūt rašytų, kad čia autentiška sąmonė mąsto save kaip baigtinę, kad šioje poetinėje akimirkoje skleidžiasi vokiečių filosofo Martino Heideggerio „gyvenimo myriop“ suvokimas. Kaip eseistė ji kalba taip pat įtaigiai, leidžia pažinti savo pačios mąstymo ir suvokimo gelmes, nors „niekada iki galo nežinai, kas dedasi kito žmogaus galvoje. Deja, ne visada iki galo suvoki, kas dedasi tavojoje.“ (p. 29)

Knygoje autorė yra pakilusi nuo darbo stalo, moksliskai nebenagrinėja filosofijos ar literatūros temų, išsėdinti universiteto auditorijos, tačiau visa tai plaukia su ja kartu – kelionėje po save, stažuotėje tose erdvėse, į kurias išsiruoiama atlikus akademinus įsipareigojimus ir kitus darbus, nors į atmintį ir „atplaukia pesimistiniai Arturo Schopenhauerio tonai“ (p. 132). Bet tada ir yra laiko klausiti ne studentų, o savęs: „Kas geriau – nuobodulys ar aštrus skausmas? Pasirinkimas nėra labai didelis. Gal vis dėlto geriau aštrus skausmas? Man asmeniškai tai geriau pažįstama kančios forma.“ (p. 133) Individualūs išgyvenimai, susipynę su moters žvilgsniu į savo kasdieną, perskaitytomis ir mėgstamomis knygomis, kino filmais ar paveikslais, šioje eseistikos knygoje įgauna bendražmogiškumą toną, autorė kalba ir „apie save“, ir „apie mus“, ką prarandame ir atrandame, kad „gebėti neįstrigti kokiame nors praradime – išradingas ir sunkus, bet kartu ir išganingas gyvenimo menas. Kai kuriuos praradimus pasiseka prijaukinti, kiti kerta ypač skaudžiai, atima jėgas, gal net suvisam.“ (p. 64)

Baranova vaizdžiai, stilistiškai patraukliai bendrina ir geografinių stažuotčių bei kelionių išpūdingus: nuo kavos gė-

rimo su prancūzų filosofu Jacques'u Derrida, kai nustemba, „kaip velvetinis jo plytų spalvos kostiumas puikiai dera prie jo gilių rudų akių“ (p. 147), ekskursijos po Stokholmą su rašytojais Rolandu Rastausku ir Giedra Radvilavičiūte, kur „gana paradoksalu kas vakarą vaidinti, nors ir intriguojanti, bet keistoką rašytojo vaidmenį“ (p. 45), iki atostogų su anūkais Palangoje, kai autorė seka, „ką jie valgo, ar neperšals, ar ne per giliai brenda į jūrą“ (p. 99).

Ji pati paauglystėje gylio nemėgo – nubrūdavo iki kaklo ir parplaukdavo į krantą. „Juk plaukdamas gilyn gali staiga pajusti, kad dingsta jėgos.“ (p. 7) Galbūt jėgos ne tik plaukti, bet ir gyventi, atrandant ir prarandant, klijuojant prisiminimų šukes ir lipdant intelektualinių ar tiesiog įprastų žmogiškų patirčių nuotrupas, tampančias žodžiais. Gal tam ir reikalinga atmintis, galbūt todėl joje ir jaučiamės saugūs, nebijodami plaukti ne tik tolyn, bet ir į gylį. Kas bus, jei „imsiu nebeprisiminti, kur link einu?“ Kas bus, jei atmintis nuskęs sielos vandenyne? Užrašyti žodžiai, kurie leis suprasti, „kur link mane neša paskutinės likusios jėgos, ir taip beviltiškai neklausinėsiu praeivių man nežinomo kelio“ (p. 115). Ne tik užrašyti, bet ir ištylėti žodžiai, nes „jei kas ir išsprūsta į viešumą pasirašyta mano pavarde, tai tik tada, kai pajuntu, kad tekstą stumia pirmyn bent jau nutylėta mintis“ (p. 46).

Šio keisto sutapimo nutylėti nenorėjau. „Ar kada nors nueisime kartu į baseiną?“ – netikėtai buvau paklaustas praėjus maždaug savaitei po šios knygos perskaitymo, klausiančiai žinančiai, kad „Baimė nuskęsti“ turiu ant stalo. Atsakai, kad bijau vandens. Tačiau bijau ne vandens. Bijau nuskęsti.

MINDAUGAS NASTARAVIČIUS

Kokią žinią šįkart atnešė Orwellas?

George Orwell. *Katalonijai pagerbti*. Romanas. Iš anglų k. vertė Arvydas Sabonis. K.: Kitos knygos, 2010. 280 p.

Neklibantį modelį, kaip rašyti apie karą, kadaise nukalė toks Erichas Maria Remarque'as. Tą jis padarė 1929 m., aprašęs Didžiojo karo, vėliau praminto Pirmuoju pasauliniu, vargus ir ontologijas. Dėl įtaigumo, nereikia net priminti, knyga buvo bemat išgraibstyta ir dar daug kartų išleista, išversta į gyvą galą kalbų. Taigi bent jau Lietuvoje po Remarque'o ilgą laiką neturėjome kažko panašaus, nebent „Dėdes ir dėdienės“ ar „Kaip tampama albinosais“. Žinoma, juokauju.

Karo mėgėjai ar ultranacionalpatriotai mane prismeigs prie garsiosios Pūlinio lovelės, jei pasakysiu, kad „Katalonijai pagerbti“ yra vienas geriausių romanų apie ginkluotą kovą, susirėmimus, jų betikslumą. Visų pirma nemana, kad knygos apie karą turi būti banaliai sudramatintos ar išstumiančios kalakutą ant Padėkos dienos stalo. Erichas Maria vienas pirmesnių aprašė beprasmybę, tuštybių muge, neabejotinai atsirandančią kare ar net jį sukeliančią. Nenuostabu, kad ir „Katalonijai pagerbti“ žaidžia ramumu ir dažnai karas čia stebimas iš šalies.

Esame įpratę skaityti kitokius George'o Orwello kūrinius, konkrečiai – balansuojančius tarp utopijos ir beprotybės. Šį kartą į rankas patenka ankstesnių britų patirčių konstruktas – mėginimai pateikti Ispanijos pilietinio karo, vykusio XX a. ketvirtajame dešimtmetyje, nešališką (kiek tik tai įmanoma) interpretaciją. Orwellas į karą įsitraukia kaip kairiųjų kovotojas, šventai tikėdamas, kad gelbsti Ispaniją nuo Franco fašistinės diktatūros baismus. Tačiau jau kūrinio viduryje gerbiamo autoriaus įkarštis atslūgsta ir jis nebiliai prisipažįsta nenorį iššauti iš senutėlaičio ginklo.

Tai, kad Ericas Arthuras Blairas (tikrasis rašytojo vardas) į Ispaniją vyko ne tik norėdamas pašaudyti, turėtų būti suprantama ir LRS nariams. Socialinė atskirtis, diferencija-

cija, hėgeliškasis fašizmas, religijos viešpatavimas – šie ir kiti veiksniai nedavė ir neduos ramybės ne vien Orwelloi. Nereikia net aiškinti, kad superpajautą turintis asmuo negali ramus stovėti, kai pasaulis taip dreba.

*How can we dance when our earth is turning
How do we sleep while our beds are burning*

Taip dainuoja australų grupė „Midnight Oil“. Beje, vokalistas Peteris Garretas šiuo metu eina Australijos aplinkos apsaugos ministro pareigas. Įkvepia, ar ne?

Pateikiamas 1936–1937 m. Katalonijos portretas graudžiai kontrastingas. Kūrinio pradžioje skruzdėmis bėgijusį šiurpuliuką greitai pakeičia elementari antipatija kovotojų už laisvę nesusetkimui, išsiskaidymui ir neorganizuotumui. Būtų kvaila perpasakoti visų pilietiniame kare veikusią kairiųjų profsajungų, politinių partijų, anarchistų ar dešiniųjų pajėgų ypatumus ir įdomybes. Juo labiau kad pačiam Orwelloi ne visada buvo lengva prapasti painią Ispanijos situaciją. UGT, CNS, PSUC, JSI, AIT, POUM, FAL... – daugybė panašių kovos grupių, veikusios kare, iki šiol ekspertus verčia diskutuoti, ar knyga gali būti laikoma patikimu pirminiu to meto istoriniu šaltiniu.

Visgi Orwelloi nors trumpai ir gal apgaulingai teko pasidžiaugti socialinės lygybės dvelksmu: žmonėmis, besikreipiančiais „tu“, bliuančiais revoliucines dainas, pasiūsojusiais proletariškais apdais ir šurmuliuojančiais centriniams gatvėm, reikalaujančiais „jokių arbatpinigių“ politikos. Net jei tai buvo išsigandusių kiškių spektaklis, koks jis vis dėlto išpūdingas!

Tiems, kas manė, kad Orwellas buvo eilinis džiovos kamuojamas bejėgis rašeiva, būtinai reikėtų perskaityti knygą „Katalonijai pagerbti“. Čia Orwellas, tiesa, turėdamas galimybę save mitologizuoti, aprašo bemieges naktis, mėginimus tarp nieko apie kovą neišmanančių ispanų įvesti vienkį ar kitokią tvarką ir karinę drausmę. Galų gale net į kablą snaiperio pašautas žurnalistas pas angelus neiškeliuą.

Orwellas kare priklausė POUM, mįslingai santrumpai, dažnai oponentų siejamai su Trockiū, ne tokiais palankiais atvejais, vaidenantis Stalino šmėklai, – su fašistais. Dėl priklausymo minėtai jėgai Orwelloi iš Ispanijos vos pavyksta ištrukti. Kokie skirtingi kartais būna sinonimai! Tęsiant polemiką apie politinius kivrčius, galima prisiminti ir dabartinę Lietuvos būklę. Radikalioji kairė, anarchistai kaip velnias kryžiaus, kaip vampyras dienos šviesos, kaip Medūza veidrodis bijo neonacių šūkalojimų ir galimų veiksmų. O pastarieji lygiai taip pat (nepasakys, kad labiau) bijo ar nenkenčia užsieniečių ir LGBT (lesbiečių, gėjų, biseksualų, transeksualų – žymėjimas, vartojamas nuo XX a. paskutinio dešimtmečio). Reikia pasakyti, kad besaikė priešų hiperbolizacija kaip niekas kitas kenkia patiems kovotojams, nes pasitelkiant jų baimę statomi nesugriaujami „bogybių“ pamatai, greitai išsikerojantys iš vaizduotės į substancinį pavidalą. Panašiai ir 1936–1937 m. neramumuose neapgalvotas ir tik iš pirmo žvilgsnio antikapitalizmo forma angažuojamas poreikis sunaikinti viską, kas nėra „mes“ (prisiminkim Jevgenijaus Zamiatino „Mes“), buvo trumparegiškas ir labiau reprezentavo suirutę nei rimtą, apmąstyta prieššinimą vergvaldiškai postfeodalijai.

Pamaščiū, kokią žinią galėtų teikti knygos apvalkale atsidūrę Orwello atsiminimai, iškyla keli nekonkretūs atsakymai. Pirmas, „Katalonijai pagerbti“ yra viena iš autoriteingesnių kapitalizmo, liberalizmo ir buržuazijos kritikų. Antra, tai pamažu susiformavusi autoriaus abejonė dėl karo kaip socialinių pokyčių įrankio. Atrodo, kad tai puikiai išsąmonino išnaudotojų klasė ir kapitalizmo pabūklus nukreipė į išteklių ir energetikos pasiūlos kontrolę.

Nepagyriaus puikios Arvydo Sabonio, kaip įprasta susitarkusio su Orwello vingrybėmis, vertimo.

MARIUS PLEČKAITIS

Šį vakar buvau baliuje...

Iš gydytojos Liudos Žemaitytės (1916–1946) dienoraščio

Šeštadienis, vasario 2 d., 1935 m.

[...] Bet kadangi tas dalykas daugiau nekaip, kad negalimas, išsiruočiau kartu su vyresniaisiais į literatūrinį balių. Užsėdėjau senąją balinę suknią, pasidabinau ir tiek.

Užlipėm į raudona šviesa iliuminuotą ramovės salę. Pakeliui susitikom p. p. Gustaičius (karo aviacijos vadas Antanas Gustaitis – red.). P. Gustaitienė labai gražiai atrodė plačioje mėlynoje sukniroje, kuklijoje, be jokių iškirpimų. Ji visą laiką ir skyrėsi savo kuklumu, bet gražiu fasonu.

Tik įėjau, man net nedrąsu pasidarė. Čia visokie ministrai, direktoriai, aukštos ponios: Mašiotienė savo samavorinės spalvos krepsateninėj, p. Navakienė gražiai atrodė geležies spalvos sukniroj su gelsvais pūkiais aplink kaklą. P. Žilinskienės juoda aksominė ir labai puiki. Buvo p. Vienožinskienė, Sleževičienė, p. Končienės sesuo ir daug kitų. Daug matėsi juodom sukniom, kitos gi visos šviesiom, nublukusiom krepsateninėm, man net ši medžiaga nusibodo.

Neužilgo atvyko pats prezidentas, lydimas maršo. Truputį pašoko, pasižiūrino ir dingo. Buvo šokiai tokia programa, gan įdomi. Po jos vyresnieji ėmė skirstytis ar pasitraukė į bufetą, atsirado daugiau jaunesnių, tad ir nuotaika pagerėjo.

Pradžioj man visai nepatiko. Ūpas toks oficialus, ceremonialus, šokiai buvo tik po kokias 5 min., o protarpiai ilgaisi. Šoko daugiausia vyresni ponai, ponios. Jaunesniųjų pažįstamų visai nebuvo, jau buvau beimanti nuobodžiauti, norėjau bėgti iš balius. Tačiau nugalėjau miego norą, kalbinau vyresniašias ponias arba pasilikusi viena observavau iš šalies žmones, ne tiek jų aprėdus, kiek psichologinį momentą. Visų nuotaika keista, pakilus, visi kažkuo persiėmė, nenatūralūs, kaip kad stoty perimti skubėjimo karštinės. Viena tik Gustaitienė amžinai tokia pat rami, kilni lyg princesė. Kitos gi visos pasikeitusiais veidais, bereikalingomis šypsenomis, visų veidai lyg su kaukėmis. Dėjausi tą kaukę ir aš, nors man buvo taip liūdna, kuone verk. Aš tuo momentu taip ilgėjausi Alpio. Jis niekuomet nesi toks cirlich manirlich kaip kiti, bet tiesus, atviras, be to nenatūralumo. Bendrai aviatoriai daugumoje tokie. Jų keletas buvo, tarp kitko ir maj. Peseckas, nors manęs nepažino.

Pirmą šokį šokau su leit. Aleksiejūnu, tuo užgesusio aro žvilgsnio. Jis gerai šoka, nors kalba su juo banali. Bešokdama turėjau laiko ir kabėjusius ant sienų šaržus pamatyti. Nieko sau, geri, įdomūs.

Iš pažįstamų vėliau atėjo d-ras Bielskis, d-ras Stasiūnas, Untulė. Šie abu loteriją išlošė po didelį kumpį. Buvo ir karninkų, jų tarpe viens kitas gražuolėlis leitenantukas, bet vis nepažįstami. Gal ir būtų pakvietę, bet prisitaisė prie manęs toks vienas nedidžkas blondinukas, visai nemoka šokti, o sekioja paskui ir vis kviečia. Valsas su juo tikra kančia, pasisuks – stumdo kitus ar užlekia kur, padarys pas, vėl painioja. Bėgau nuo jo ir į fojė, ir į mot. kambarį, į kitą salės pusę, vis suranda. Pagaliau, kai atsisakiau su juo anglišką valsą ir neužilgo nuėjau šokti su vienu aukštu brunetu iš Marijampolės, tada anas atsitraukė ir visą vakarą nebekvietė. Paskui šokau su vienu aukštu blondinu buv. studentu, kurs vis tikino ten ir ten mane matęs, o aš ginčijau, kad ten nebuvau.

Buvo ir valsas su balonais. Labai efektingai išrodė tyliai besisukančios poros su balonais. Gavau vieną nuo p. Griniaus (buvo ir p. Grininė – Rafaelio tapyba juodoje, gausiai iškirptoj sukniroj). Šokant visgi gražiau išrodo šviesios nekaip juodos, mat skiriasi nuo juodų frakų. Tai gi, gavau baloną gan gražų, bet per valso figūras kažkam užkliuvo ir liko. Bendrai daugelis balonų pabėgo iš savininkų ir suplaukė į lubas. Kai kas gaudė juos už virvelių lazdomis, vejojo, kiti gi iš to juokėsi. Vienas balonas pateko į ventiliatorių ir ilgai ten šoko pasiūčiausį šokį kažkaip savotiškai burgzdamas.

Paskui pakvietė mane vienas frantas ponaičiukas. Tas gerai, lengvai šoko, gan kalbus, vienas kitas kartas gera su juo buvo, bet ir jis ėmė sekioti, varginti mane, aš slapstytis. Bet prisiėjo nueiti su juo į loteriją, kur ištraukiau nedūžtamą lėkštę ir... didžiulę dešrą. Tai buvo visiems juoko. Mano partneris ištraukė didelę baltą dėžę. Apsidžiaugiau, maniau, bus šokoladas, bet pasirodė papirosai, nors jis irgi nerūko.

Tuo tarpu pamačiau ir leit. Nekrošių bešokantį su viena gražia panele, paskui kurį laiką jis buvo ir vienas. Man taip norėjos su juo pašokti, pasišnekėti, jis toks kalbingas, geras, daug matęs, žinaš, bet tas mano partneris vis nedavė man ramybės. Bėgau nuo jo į visas puses, vis seka. Išvadavo mane d-ras Velbutas, smarkiai pasukdamas valso. Paskui gi su p. Žilinskiene ir tetušėliu nuėjom į bufetą, jie gerė kavą su pyragaičiais, aš gero šalto alaus, nuo kurio tuoj nuotaika pakilo. Gaila, kad pradžioje man niekas nepasiūlė, gal nebūtų buvę taip nuobodu, gal didesnį pasisekimą būčiau turėjusi.

Po to šokau su vienu dailininku, o pagaliau teko ir su leit. Nekrošiumi. A tai žmogelis, už tai, kad man balius visgi gerą išpūdį paliko, turiu būti jam dėkinga. Jis tuoj ėmė šnekėti, pasakojo, ką veikęs, kad ilgai sirgęs, visokius nuotykius pasakojo, aš irgi ši tą iš savo gyvenimo taip, kad kalba buvo gyva.

Paskui nuvedė į savo kompaniją, kur aplink staliuką sėdėjo trys panelės, kurios nuolat juokavo, šposus krėtė, supažindino su jomis ir su greta sėdėjusiu aviatoriumi leit. (rodos, Namiku). Jis man matytas, mane irgi matęs, bet nepažinęs, nes labai išaugau. Žmogelis nēr gražus, bet simpatingas, ramus, nors irgi kalbingas.

Ant stalo tai pas juos buvo jau kuone šiukšlynas, kas liudijo, kad čia seniai sėdima. Viena pasivadino save šeimininke, norėjo daryt tvarką, bet dar daugiau šiukšlijo, laistė. Pripylė man kažkieno stikliuką, aš, žinoma, atsisakiau gerti. Tada p. Povilas išplovė savo kavos puoduką kava ir pripylė man. Aš apsiemečiau linksma, juokavau, bet čionai man ėmė nebeapatikti, per daug jau familiariai, ir galvojau, kaip čia išsisukus.

Laimė, tuo laiku mano naujasis pažįstamas pakvietė šokti, tai ir pabėgau. Truputį pavydu buvo, kad leit. Nekrošius daugiau užsiiminėjo su anomis, bet tegu, gal su jomis atėjo. Aš gi šokau visai patenkinta su naujuoju pažįstamu, šnekėjomės apie aviaciją be galo be krašto. Jis stebėjos, iš kur aš tiek daug apie aviaciją žinau, aš gi tuo pasikalbėjimu dar labiau gilinau savo žinias. Pasakojau apie pažintį su ANBO-IV, apie Palangos manevrus. Jis pasakojo, kaip išmokstama skraidyti po 100 skridimų, kaip daromi nusileidimai, kad vėliau kampo nustatymo nereikia, jis jau skraidęs II eskadrilėj 8–9 metus, dabar jau nebe eskadrilėj. Įvertino vieną kitą lėktuvų konstrukciją. Aš gi dar kai ką juokingo papasakojau. Žodžiu, kalbos būt netrūkė ir noro su juo šokti nors visą vakarą, tai ne taip, kaip kitus po žodelį trauk. Bendrai su lakūnais sekasi greit išsikalbėti.

Šeštadienis, kovo 2 d., 1935 m.

Šį vakar buvau su tetušėliu ir Stasiu (Stasys Žemaitis – pusbrolis, režisieriaus Raimondo Vabalo dėdė – red.) spaudos baliuje, „Metropoly“. Nors šokti teko ir nemaža, žmonių buvo pilnintėlė salė, bet man visai nepatiko ir buvo neįdomu. Publika tai daugiausia solidni, nematyti niekur žmonės, kažkokie biznieriai ar kas. Sėdėjo dauguma prie staliukų, šnekėjosi. Ponios irgi vyresnio amžiaus, be galo iškirptomis sukniomis, nutapytais veidais. O kiekviena iš jų įsivaizduoja kuone Olga Čechova, nors dauguma jau ir radiją simetriją turinčios, tačiau judesiai, mimikos, net juokas ima. Štai kur žmonės visų nenatūraliausi, štai žmonės, kurie nuduoda tuos, kuo jie nėra.

Vien iš įdomumo sekti tualetus, šokį ar bendrai psichologinį momentą likau ligi tol, kol ir tetušelis buvo, šiaip jau būčiau bėgus anksčiau. Jaunimo beveik nebuvo. Tiesa, mačiau maj. Pesecką, bet nežinau, ar jis manęs nepažįsta, ar nesam supažindinti, o antrasis aviatorius, iš literatų balius, buvo užimtas kažkokia panele.

Šokau daugiausia su Stasiu, d-ru Velbutu ir kažkokiu teisėju iš Panevėžio, panašiu į trogloditą. Baliaus programa taip sau. Pora kupletų, deklamavimų, feljetonisto Orlovo feljetonai, gerai, kad jis aiškiai kalbėjo, tai viską supratau. Įdomus buvo ir jo mimikos vaizdelis. Buvo vėliau spaudos anties loterija.

Grįžom apie ketvirtą. Šiaip gan įdomu pabūti dideliame baliuje, bet linksma nebuvo nė kiek. Tai kas, kad šokau nemaža, bet neteko su tuo, kuo turėčiau ypatingą malonumą.

Šeštadienis, vasario 8 d., 1936 m.

Ryte paskambino man Marytė Mackevičienė ir pasiūlė drauge su jais eiti į antro pulko maskaradą. Pradžioj nenorėjau, bet apsigalvojusi sutikau. Tai gi apie dešimtą jau buvau su jais ten. Žmonių dar buvo maža. Mus pasitiko ir visą laiką man asistavo leit. Verksnys. Matyt, aš jam patikau. O man šį vakarą ypač buvo linksmas ir geras ūpas. Kas minutę krėčiau šposus, juokavau, sakiau kvailybės. Ir visa tai aplinkiniams labai patiko.

Pradėjo rinktis kaukės. Atėjo kažkokia ponaičiu apsirėdžius, kita vėl peteliškė, rytietė, vengrė, Pompadur. Tik skoningos nė vienos nebuvo. Visos kraipėsi, šaipėsi, šposavo ir be galo kvailai atrodė. Vėliausiai atėjo ir prizą gavo „alaus bačkutė“ su putomis, net su kraneliu, iš kurio bėgo alus. Tuomi alučiu ir papirko jury komisiją. Nieko sau atrodė bobutė mažutė, vikri.

Tik kai prisiėjo kaukes nusiimti, pasirodė visai nebeįdomu. Juodakasė liekna rytietė pasirodė blondinė ir tikra baidyklė. Pompadur – sena ponia, peteliškė visai negraži.

Parengė Irena Žemaitytė-Geniušienė

Prabangos vėžys negyja

Užpėnai šiame dienraštyje (1928 m. „L. A.“ nr. 200) vedamuoju buvo padėtas straipsnis „Prabangos vėžys“. Jame buvo pacituotos didelio nusistebėjimo mintys vieno įžymaus „daug mačiusio ir gerai pažįstancio Europos didžiausius centrus“ asmens. „Aš stebiuosi, kaip prabanga jūsu dar nesubankrutino“, sakė jis. Čia suminėjo tarnaičių šilkinės suknelės, tualetus, brangius kailinius, ne sulig savo kepure, baliukus ir balius su vis užsieni-niais dalykais ir t. t. Girdi, svečias dar daug kalbėjo, kaip taupiai gyvena daug turtingesnės tautos ir kaip mums reikia gyventi taupumo. Sunku, girdi, jam buvo prieštarauti.

Taip. Tikra tiesa buvo pasakyta ir užpėnai ir šiandien taip pat galima pasakyti.

Ir man teko šen ten užsieny būti. Pav. teatrose ir gatvėse vasaros metu neteko tokių brangių išdarytų suknelių matyti, kaip Kaune dažnai matyti. Visur vis kukliau, paprasčiau, gal ir padoriau. O pas mus visi madas gaudu, garbes varinėja: čia vardinės, susipažinimai, vizitai, revizitai, Velykos, Kalėdos, baliai, kortavimai ir kiti galai.

Tai iš tikro tatai yra mūsų tautos vėžys, kurs ėda mūsų uždarbį, mūsų taupmenas, ir sveikata, ir sąžinės jautrumą užmuša ir atsiranda visokių tarnybinių „griekelių“ įvairioms prabangos padarytomis skylėms užlopyti.

Visoks taupumo pavyzdys turėtų eiti nuo viršaus. Kitaip neįmanoma mokyti tautą taupumo ir paprastumo privačiame ir viešame gyvenime. Nes dabar pusbadžiaudamos valdinkėlės stengiasi neatsilikti „nuo mados“.

Kur tik yra daug prabangos, ten lygiagrečiai yra ir daug skurdo. Taip ir pas mus. Dėl to kartais vienas luomas ima neapkęsti kito.

Apskritai Lietuvoj žmonės daugiau valgo ir geria, kaip kur kitur. Ir daugiau atsitinka ligų nuo nesveiko valgymo arba nuo persivalgymo, kaip nuo nedavalgymo. Amerikoj gydytojams rūgi apjūtė tai po švenčių, ypač tuoj pat po Velykų, nes daugybė žmonių suserga ten nuo persivalgymo ir nusigėrimo.

„Nėra tikresnio požymio blogo miestų sutvarkymo, kaip gausumas juose advokatų ir gydytojų“, sako Platonas. Pas mus tą požymį kaip tik matome. Prieš karą Kaune pav. buvo 8 vaistinės ir 50 gydytojų. Dabar 20 vaistinių ir 160 gydytojų, o žmonių sveikatingumas nepadidėjo ir mirtingumas, anot d-ro K. Griniaus, nė kiek nesumažėjo. Nesumažėjo, nes didysis karas daug ir plačiai įvairų ištvirkimą pasėjo, paveldimą ir užkrečiamą. O tatai gydyt tegalima sėkmingai tik religinės moralės kėlimu ir stiprinimu.

Daug prabangos matome gydytojų, bankininkų, advokatų ir notarų gyvenime, nes į jų rankas suplaukia daug pinigų.

Pinigų mėtymas yra ir kortomis lošimas. Štai neseniai vienas dvarininkas lietuvis, rodos, susipratęs tautietis, vienu vakaru pralošė 9000 litų, kuriuos gavo už visus tą dieną parduotus savo dvaro vieną vasarą užaugintus kviečius! Kitu metu per tris vakarus vėl 17 000 Lt. Panašiai kaip lenkų dvarininkai praleisdavo ir dvarus, ir miškus.

Prekybos ir pramonės rūmų pirmininkas p. Dobkevičius minėjo, kad mes iš užsienio prekių perkamės už 300 milijonų. Vien bostonams ir šilkams išleidžiame kasmet 60 milijonų litų, o kiek kitų prekių ir medžiagų, kur galėtume vien savais gaminiais apsieiti. Apie 150 milijonų galėtų likti krašte.

Dėl to prabangos vėžys dar vis tebeėda mus. Vis dėlto, pagaliau, didelių autoritetų palankumu ir parama ši tautos liga galėtų būti pradėta sėkmingai gydyti.

M. S.
„Lietuvos aidas“, 1930.II.6

Iš sodo bendrijos nario užrašų

Gal ir velnias mus nunešė į tą sodą – būtent į tą, o ne į koki nors kitą. Žmona daug metų vis geidavo išigyti sodą: girdi, ir atgaiva, ir vasarą šiokia tokia materialinė nauda. Aš spyriojausi. Tačiau kiek gali spyriotis? Tiesiog nevyriška. Tad vieną dieną pasidaviau – sutikau. Ir iš tiesų, jei išdrįstume prisipažinti: visa kur tie vyrai pasiduoja, tik mano, kad jų viršus – tai paglosto savimeilė. O jeigu ir tikrai vyrų viršus, tai iš apačios geruoju, gražioju galima daugiau laimėti negu iš viršaus. Prisimenu, kažkurioje J.-P. Sartre' o pjesėje kalbasi kaimietės moterys. Viena ir sako: reikia tik vyrams neprieštarauti, o paskui jie daugiausia būna laukuose – gali daryti ką nori. Ar ne genialiai perprasta vyrų psichologija?..

Taigi pasidaviau, užleidau savo pozicijas.

Po ilgų sodo paieškų – vis netinka: tai per daug šlamučiu prašo, tai toli nuo miesto – kartą atsidūrėme lyg ir neblogame kolektyviniame sode miesto ribose. O čia netikėtai iš gretimo namelio išlenda sena žmonos pažįstama, tiksliau, tik truputį pažįstama:

– Kaip seniai nesimatėme, tai būsime geros kaimynės. Gal Dievas jus čia siunčia!..

Kaip nepatikėsi – patikėjome. Įforminome sodo pirkimo (nors sovietiniais laikais to akto pirkimu nebuvo galima vadinti) dokumentus. Kažko paklaustas ar paprašytas, senas sodo pirmininkas gudas mums rimtai dėstė:

– *U nas zemlia ne prodajotsa i ne pokupajetsa. A čto značit predsedatel' kolektivnogo sada? Eto – ne korol' Jordaniji.*

Nuo to laiko jį ir praminėme Jordanijos karaliumi.

Buvo jau vėlyvas rauduo. Krintant pirmosioms sniegams, kastuvais „suarėmė“ nedidelį žemės lopinėlį: taip tarsi tapome pakrikštyti sodininkais – šešių ir pusės aro žemės ir nedidelio lentinio namelio (būdos) valdytojais. Laukėme pavasario, o kas mūsų laukia – nė nenujautėme.

Kvėpia pavasariu, džiūstančia dirva. Šeštadienį pradėdame darbą sode. Susipažįstame su artimiausiu kaimynu iš dešinės sklypo pusės. Vyras aukštas, prakaulus, tvirtas, dar ne pensininkas. Tamsiaplaukis, išsiskyręs. Gyvena su meiluže, linkęs ir papratęs užmesti kabliuką ir kitoms „žuvelėms“, žinoma, kurios ir pačios nieko prieš užkibti.

O išsiskyrusių ir našlių sode nors vežimu vežk. Praeidamos keliuku pro šalį, giedrai šypteli, krypteli, pasmailina liežuvėlius.

Kaimynas darbštus, mėgsta pasigirti, pasididžiuoti savo praeitimis, kai dirbo tiekėju kareivinėse ir turėjo daug „plaštakių“. Bando girtis ir savo buvusią šeimą, buvusią žmoną. Bet visiems mums netikėtai įkliūva. Mat mano žmona nustebsi teškia:

– Taigi jūsų buvusi žmona – artimiausia mūsų buto kaimynė.

Naujasis kaimynas kiek sutrinka, parausta, praranda ūpą, giriasi jau daug atsargiau:

– Ką gi, taip jau išėjo. Atrodė tokia graži mergina, o iš tikrųjų... paleistuvė ir alkoholikė.

Norėjau išiterpti, kad nereikėjo pažindintis prie kareivinių tvoros. Bet susilaikiau.

Kaimyno meilužė, o dabartiniais terminais kalbant, draugė – daili rusiukė, irgi išsiskyrusi. Moka save tausoti, nepersidirba.

– Ar aš kvaila, kad jo dirvoje žemę kasčiau? Tik pradėk – paskui jau prašys, reikalau, neatstos, – atvirai samprotauja ji.

Tačiau kai sklype prinoksta braškės – skina, dar kaip skina, ir kažkur išveža. Ypač tada, kai draugas nemato – būna mieste. Mėgsta ją pavalgyti ir išgerti, turi suaugusių sūnų, gyvenantį atskirai.

Kaimynas didžiuojasi savo naująja drauge:

– Tik pažiūrėkit, kaip moka gyventi! Vykdomajame dirba sekretore mašininke; gauna tik aštuoniasdešimt rublių, o kasdien geria kavutę su konjakėliu, romanus darbe skaito, vaikšto kaip lėlė.

Stebėjomės ir netikėjome tokiomis dyvais prajovais, kaip senais laikais ne visai lietuviškai sakydavo. Netrukus paaiškėjo, kur čia šaknys slypi: su kažkuo iš aukštesnės valdžios skirsto butus. „Padarė“ butą ir gerai pažįstamam sodininkui. Aišku, ne už ačiū.

Mėgsta jį ir žydinčių gėlių pasiskinti, ne visada kreipia dėmesį, ar jos auga draugu, ar kaimynų sklype. Šiaip mūsų šeimos lyg ir draugauja, retkarčiais rimtesne proga ką nors šiek tiek aplaistome. Juk sode negalime per sausrą nelaistyti augalų. O argi žmogus – ne savotiškas vaikstantis augalas?..

Vieną popietę mums atvažiavus, labai netikėtai kaimynė atsiprašė mano žmonos:

– Pasiskyniau gėlių iš jūsų sklypo, atleiskite.

Ir dar mums nespėjus atsitokėti ir ištarti tradicinio „Na, ką jūs čia, nieko baisaus!“ pridūrė:

– To prašė jis... – suprask, draugas.

Supratome: kažkas iš plepių kaimynų ją užklupo mūsų darže. Kai ilgiau pagyvenome, pamatėme, kad daugelis – ir dar, oi, kaip daugelis! – rodos, ir padoresnių žmonių sode neskiria, kas sava, o kas svetima. Žinoma, kai patys glemžia. Bet tepabando kiti jų pačių gerą paliesti – sužinos, kur ragai dygsta.

Andrius Šiušos piešinys

Sklypą išigijome senais medžiais užaugusį užgriuvusį. Niekas netikėjo, kad iš jo galima padaryti tikrą sodą. Padarėme – jei ne per vienus, tai per dvejus trejus metus. Reikėjo jėgų ir triūso: teko medžius su šaknimis kasti ir rauti, daug mėšlo pirkti, vežti, mėžti, gerai įdirbti dirvą su kastuvu. Dirbau aš, padėjo ir vaikai, bet darbštumo ir sumanumo pavyzdį rodė žmona. Ji buvo ne tik darbu planuotoja, darbštuolė, bet ir savamokslė agronomė. O žinių verkiant reikėjo, ypač tulpėms ir kitoms gėlėms auginti. Tačiau plačiai skaičiuoti apie pilką juodnugarių darbą pašaliniam žmogui turbūt visiškai neįdomu. Todėl apsiribosiu tik nuotykingesnėmis istorijomis.

Labai sunku senų medžių kelmus rauti, tikrai pervargsti. Po dienos kitos atsigauni. Pabandžiau palengvinti triūšą: vieną kitą medį nupjoviau ir palikau kelmus dirvoje. Pagalvojau: iškasiu ir išversiu vėliau, kai turėsiu daugiau laiko. Aišku, apsirikau – iškasti kelmą, kai nebėra medžio, daug sunkiau. Niekas gerai ir nepatarė: galvojo, bus gera proga iš naujoko pasijuokti.

Eina pro šalį guvi pagyvenusi gyvenašlė. Ir girdžiu:

– Įdomiai dirba naujas kaimynas – medžių kelmai tik šviečia! Pažiūrėsim pamatysim, kas iš tokio darbo išeis. Aš tai dirbau – bent keli vyrai nuo manęs pabėgo, vienas net į Klaipėdą nusitrenkė. Jis mat jūros užsigėdė. O argi aš ne jūra? Tik reikia gerą žvejybos įrankį turėti. Kam man tokie b...galiai, degtinės sutraukti.

Ir nuėjo, kryptuodama šlaunimis. Neilgai ir kryptuodavo: gavo ligą, netrukus mirė. O smarkios moters būta. Linksmas buvo ir jos apygražė dukterė, ne su vienu vyru susimerkusį, ir į sodą atsiveždavo tos lyties pagalbininkų. Tik jiems ne tas darbas rūpėjo: sodas piktžolėm apaugo, namelis apgriuvo; taip ir baigėsi jos sodininkavimas.

Anksčiau mūsų sklypą valdė vieniša moteris. Matyt, tinkamai įdirbti žemę ir prižiūrėti sodą jai iš tikrųjų buvo sunku. Tuo naudojosi kaimynai iš abiejų pusių: susiaurino žemės plotą, ėmė kada tik sumanę – reikia ar nereikia – per jį vaikščioti, kai ką lyg ir netyčia pasiimdavo. Juk rankos riestos į save, be to, dirbdami gamyloje, taip buvo įpratę.

Ypač akiplėšiškai buvo išgalėję, tiesiog į sklypą įlindę kaimynai iš kairės pusės, seni mano žmonos pažįstami – jau pensininkai, truputį lenkuojantys lietuviai nuo Širvintų. Valdydami savo sklypą gal apie trisdešimt metų, nė vandens čiaupo nebuvo iširengę, neturėjo tualetu – gera proga tarsi draugiškai vaikščioti pas kaimynus. Žinoma, draugystė – geras dalykas, jeigu ji nepasmirsta.

Mėginome geruoju priminti, kad kažkas išmindo arba apskina mūsų gėles, dingsta kauptukai ir kiti daržo įrankiai. Dingdavo ir dalis mėšlo, ties daržo riba į jų sklypo pusę būdavo nukasama riebesnė žemė.

Pradžioje apie tai užsimindavome lyg tarp kitko. Bet kalbos visiškai negelbėjo. Pamažu iš po nakties ėmė dingti dalis braškių, svogūnų, česnakų, net bulvių, ką jau kalbėti apie agurkus, krapus, juoduosius ir raudonuosius serbentus, tarsi stebuklingai iš mūsų į jų sklypą pereinančias tulpes, narcizus.

O sode negyvenome, tik porą ar keletą kartų per savaitę nuvažiuodavome. Apie tai, kas vaikšto po mūsų sklypą, informuodavo ir tolimesni kaimynai. Suprantama, informacija taip pat ne visada galima pasikliauti: kartais tai tėra būdas dėmesį nukreipti kitur. Bet įrodymų pakako.

Šiaip kaimynas iš kairės pusės kažkoks bukas: neišku, ar nuo gėrimo (gerti jis visada mėgo), ar nuo sklerozės, o turbūt paprasčiausiai, kaip žmonės sakydavo, nukritęs nuo šešos. Padėrusiomis akimis, kažkaip neišklaidai niurna, vaikams pasirodė ne tiek grėsmingas, kiek komiškas. Todėl mūsų paaugę vaikai – sūnus ir dukra – jį praminė Drakoša, o jo žmoną – Drakošiene, vėliau dėl perdėto jos saldžialežuvavimo – Lakštingala. Tačiau apie ją atskira kalba. O apie jį buvusi mūsų sklypo šeimininkė pasakojo tokių nuotykių.

Karšta vasaros diena. Ji, nuogai išsirengusi, kaitinasi smėlyje prie namelio, medžių apsiaustu. Tik girdi – kažkas šlama. Pakelia galvą ir mato – priešais išvertęs akis kaip įbestas stovi Drakoša: nei pirmyn, nei atgal – nė krust, nors tu ką, stovi lyg ožys ir tyli.

O gal jis buvo stabo ištiktas? Ką tu žmogus gali žinoti.

Daugeliu nelabai gražių žodžių su Drakoša ir Drakošiene mums teko pasikeisti, kol pagaliau jie savo sklype iširengė vandens čiaupą, pasistatė tualetą. Bet, kai mūsų nebūdavo, į sklypą užklysdavo ir toliau. Nieko nepadarysi: polinkis ir įprotis bendrauti, naudojantis savo artimo geru.

Kadangi tai primindavome, santykiai galutinai pajlijo. Negana to, iš jų burnų su žodžiais ėmė lišti visokie bjaurūs gyviai, pasipylė šmeižto paplavo. Pasirodė, kad ko jau ko, o šios srities gabumų Drakošienei netrūksta. Pirmiausia išgalvojo, kad aš pakeičiau pavardę. Mums nereaguojant ir bendraujant su kaimynu iš kitos sklypo pusės, bandė paleisti gandus, esą mano žmona – kaimyno simpatija. Čia kaltas ir aš dėl pomėgio kartais pernelyg atpalaiduoti liežuvį.

O buvo taip. Neturėjome rūsiu, tad mūsų obuolius žiemoti savo rūsyje priglaudė kaimynas iš dešinės. Be reikalo: rūsis pasirodė drėgnas ir netinkamas obuoliams laikyti. Tačiau ne tą norėjau pabrėžti. Žiemą retkarčiais aplankydavome sodą ir užeidavome pas kaimyną. Tą kartą užėjo žmona. Ir, rodos, kas čia baisaus: kaimynas – ne žvėris, nesuėdė. Bet, jai lipant į rūšį, sulūžo kopėčios. Irgi nieko baisaus: šeimininkas greit sutaisė – ir viskas laimingai baigėsi. Tik aš vis per savo nelemtą liežuvį dėl linksmumo kur nors leptelėdavau:

– Ir mano žmona su kaimynu buvo įlūžusi rūsyje!..

Regis, ne taip ten ir baisu įlūžti. Maža kas regisi, bet žmonės paskalų reikia kaip žemei lietaus. O jeigu dar norisi įgelti, apšmeižti. Tokios progos Drakošienė negalėjo praleisti: bematant išplatino gandus. Ir kitiems (ypač moterims) buvo ne pro šalį išbandyti naująjį kaimyną: gal pataikys į silpną vietą.

Graži vasaros diena. Iš kažkur grįžtu į sklypą. Dirba žmona. Iš minimo kaimyno namelio išeina gerai nusiteikusi tolimesnė kaimynė. Aš ir prasižioju:

– Traukia kaimynas... Ir mano žmona ten buvo įlūžusi... O ji nutaiso labai rimtą miną ir pila:

– Taip tai taip... Bet kad nors būtų su kuo, o čia su šituo skeletu...

Nuėjau kraipydamas galvą, bet nebesuvokdamas: ar ji kvaila, ar aš. Vėliau supratau: paskalos – svarbus dalykas, su jomis negalima lengvabūdiškai elgtis.

B. d.

STASYS JUREVIČIUS

